

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
« _____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми «Фінанси»

на тему: **Удосконалення системи управління банківськими ризиками**

Здобувача групи Ф.м-21
(шифр групи)

Гурина Максима Вікторовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____
(підпис)   Максим ГУРИН
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник д.е.н., доцент Павло РУБАНОВ

_____
(підпис)

Суми 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.

Лариса ГРИЦЕНКО

(підпис)

«06» листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр

Здобувача групи Ф.м-21 інституту (центру) БіЕМ
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Гурина Максима Вікторовича

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

Тема роботи: Удосконалення системи управління банківськими ризиками

Затверджено наказом по СумДУ № 1341-VI від 24.11.2023 р. від 24 листопада 2023 р.

Термін здачі здобувачем завершеної роботи «12» грудня 2023 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1. Теоретико-методичні основи дослідження банківських ризиків;
2. Аналіз системи управління банківськими ризиками;
3. Удосконалення системи управління ризиками.

Керівник д.е.н., доцент Павло РУБАНОВ

(підпис)

Завдання прийнято до виконання : «06» листопада 2023 р.

(підпис)

Максим ГУРИН

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр
на тему:
Удосконалення системи управління банківськими ризиками
Гурина Максима Вікторовича

Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 72 сторінках, список використаних джерел містить 59 найменувань. Робота містить 21 таблиць, 7 рисунків, а також 4 додатки.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Сучасні банки стикаються з наростаючим рівнем складності та різноманітності банківських ризиків, тому ефективний ризик-менеджмент стає ключовою складовою для забезпечення стійкості комерційних банків.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження та удосконалення існуючих підходів до управління банківськими ризиками.

Методи дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема методи систематизації, наукової абстракції, логічного узагальнення, порівняльного, статистичного та структурного аналізу, ранжування, групування, кореляційного і багатofакторного регресійного аналізу.

Основний результат роботи. У першому розділі розглянуто теоретичні підходи до розкриття сутності банківських ризиків та їх класифікацію, інструментарій та методологічні основи управління ризиками банку. У другому розділі проведений аналіз стану банківської системи України в контексті макроекономічних фінансових ризиків, досліджено систему управління ризиками АТ КБ «Приватбанк» та проведений аналіз ефективності її функціонування. У третьому розділі розглянуто використання фінансових технологій для удосконалення системи управління банківськими ризиками, визначені актуальні макроекономічні індикатори для проведення стрес-тестування АТ КБ «Приватбанк».

Ключові слова: банківські ризики, ризик-менеджмент, ризик ліквідності, кредитний ризик, операційний ризик, фінтех.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ	7
1.1 Теоретичні підходи до розкриття сутності банківських ризиків та їх класифікація.....	7
1.2 Інструментарій та методологічні основи системи управління ризиками банку	15
2 АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ.....	28
2.1 Аналіз стану банківської системи України в контексті макроекономічних фінансових ризиків	28
2.2 Дослідження системи управління ризиками АТ КБ «Приватбанк» та аналіз ефективності її функціонування	36
3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ.....	51
3.1 Використання фінансових технологій для удосконалення системи управління банківськими ризиками	51
3.2 Визначення актуальних макроекономічних індикаторів для проведення стрес-тестування АТ КБ «Приватбанк».....	58
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТОК А Види банківських ризиків	73
ДОДАТОК Б Моделі та інструменти оцінки ризиків.....	75
ДОДАТОК В Функції суб'єктів системи управління ризиками АТ КБ «Приватбанк»	77
ДОДАТОК Г GAP-аналіз валютного ризику АТ КБ «Приватбанк».....	85

ВСТУП

Актуальність магістерської роботи. У вітчизняній фінансовій системі банківські установи відіграють провідну роль, тому від стабільної діяльності комерційних банків як основних фінансових посередників залежить ефективне функціонування інших суб'єктів економіки та національної економіки в цілому.

Сучасні банки стикаються з наростаючим рівнем складності та різноманітності банківських ризиків. В умовах військового стану з високою динамічністю економічного середовища та продовженням загальної тенденції розвитку технологічного прогресу, цифровізації та діджиталізації, ефективне управління ризиками стає ключовою складовою для забезпечення стійкості комерційних банків.

Вітчизняні та світові науковці протягом останніх років активно досліджують банківські ризики, виділяють нові їх категорії як наслідок технологічно розвитку та аналізують ефективність інструментів вимірювання ризиків та пом'якшення їх впливу. Проведений літературний огляд питань в межах обраної теми дослідження дозволив дійти висновку, що широке коло питань не знайшло своє відображення та потребує подальшого дослідження.

Актуальність обраної теми магістерського дослідження визначили мету, предмет, об'єкт та завдання дипломної роботи.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження та удосконалення існуючих підходів до управління банківськими ризиками.

Завдання дослідження, які поставлені та вирішені для досягнення мети роботи:

- розглянуто теоретичні підходи до розкриття сутності банківських ризиків та їх класифікацію;
- розглянуто інструментарій та методологічні основи управління ризиками банку;

– проведений аналіз стану банківської системи України в контексті макроекономічних фінансових ризиків;

– досліджено систему управління ризиками АТ КБ «Приватбанк» та проаналізовано ефективність її функціонування;

– розглянуто використання фінансових технологій для удосконалення системи управління банківськими ризиками;

– визначені актуальні макроекономічні індикатори для проведення стрес-тестування АТ КБ «Приватбанк».

Об’єктом дослідження є джерела та процес формування банківських ризиків.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти управління ризиками комерційного банку.

Методи дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема методи систематизації, наукової абстракції, логічного узагальнення, порівняльного, статистичного та структурного аналізу, ранжування, групування, кореляційного і багатофакторного регресійного аналізу.

Інформаційною базою роботи є нормативно-правові акти, що регламентують здійснення активних операцій банків, офіційні статистичні дані НБУ, а також наукові праці вітчизняних та іноземних дослідників, що досліджували ризики у банківській діяльності, інструменти їх оцінювання та системи управління банківськими ризиками.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

1.1 Теоретичні підходи до розкриття сутності банківських ризиків та їх класифікація

Фундаментальною особливістю надання банківських послуг є наявність банківських ризиків, що, формуючи ймовірність негативних наслідків в результаті несприятливих подій, дає можливість отримувати прибуток фінансовій установі. Перевищення оптимального обсягу ризику може призвести до суттєвих фінансових втрат і, як наслідок, до подальшого банкрутства банків, що постає актуальним питанням в силу банкоцентричності вітчизняного фінансового ринку.

Для демонстрації популярності теми управління банківськими ризиками на рисунку 1.1 відображені результати пов'язаних пошукових запитів у світі протягом 2022 року у банківському секторі.

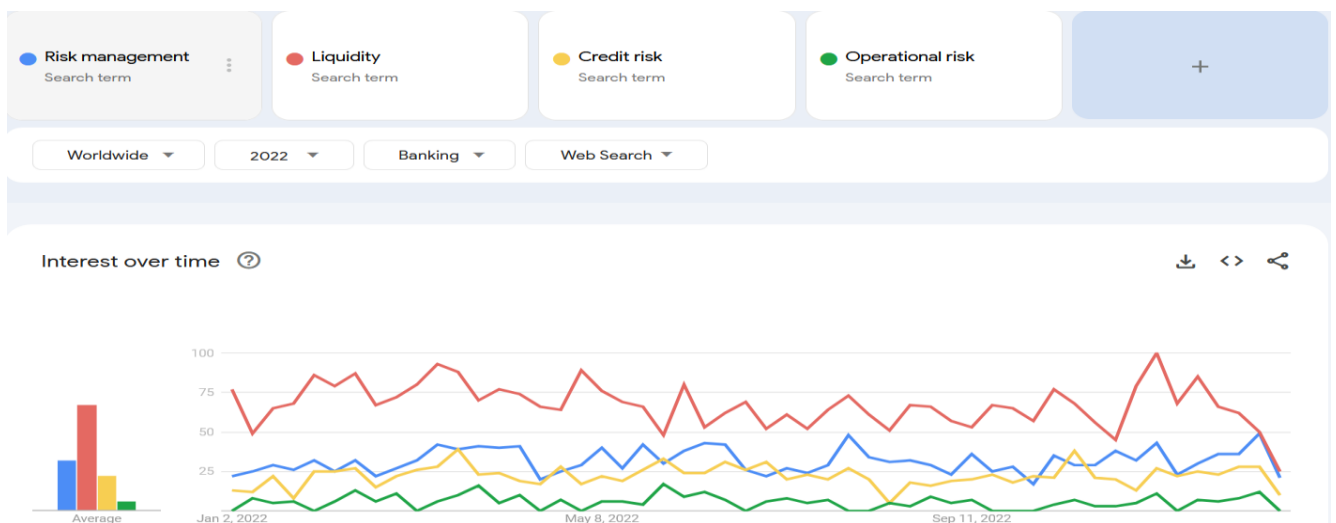

Рисунок 1.1 – Результати пошукового запиту за допомогою сервісу Google Trends в Україні протягом 2022 року

Джерело: сформовано на основі (*Interest over time*, 2023)

За представленим графіком можна побачити, що управління банківськими ризиками (Risk-management) цікавить користувачів на стабільному рівні, водночас

питання ліквідності (Liquidity), що є складовою банківських ризиків, має пікові значення обсягу пошукових запитів, що характерно зокрема у листопаді 2022 року.

У міру загострення впливу негативних зовнішніх факторів перед банками постає дуже складне завдання – створення ефективної системи управління банківськими ризикам, для чого фундаментально необхідним є визначення відповідної економічної категорії. Варто зазначити дискусійність трактування банківських ризиків серед сучасних науковців та існуючі різні підходи, що наведену у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Підходи дослідників до трактування категорії «банківський ризик»

Автор	Визначення
Благун (2021)	Банківський ризик – це ймовірність, а точніше загроза втрати банком частини своїх ресурсів, виникнення збитків, недоотримання доходів або здійснення додаткових витрат у результаті здійснення фінансових операцій у порівнянні з очікуваним варіантом
Дробницька (2018)	Банківський ризик – це ситуативна характеристика діяльності банку, що відображає невизначеність її результату і характеризує ймовірність негативного відхилення дійсного від очікуваного
Віблій та Жаржинська (2019)	Банківський ризик – це гіпотетична можливість настання збитку, понесення збитків або упущення вигоди в процесі прийняття управлінських рішень
Жигайло (2019)	Банківський ризик – це ймовірність втрати банком частини своїх коштів, недоотримання запланованих доходів або здійснення додаткових витрат в результаті проведення запланованих фінансових операцій
Ларіонова (2020)	Банківський ризик – це небезпека або можливість втрат банку при настанні певних небажаних подій
Наумчук (2021)	Банківський ризик – це невизначеність результату банківської діяльності та можливі несприятливі наслідки у випадку невдач
Фалюта (2019)	Банківський ризик – це можливість того, що певні події, очікувані чи не очікувані, можуть спричинити негативний вплив на рівень капіталу або доходів банку
Шило (2021)	Банківський ризик – це ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників
Матвійчук та Купіч (2021)	Банківський ризик – це ймовірність отримання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів
Кудіна (2021)	Банківський ризик – це небезпека втрат, що походить від специфіки банківських операцій, здійснюваних кредитними установами

Так, відповідно до зазначених у таблиці 1.1 трактувань, на загальному рівні пов'язуючи банківські ризики з негативними явищами, але не деталізуючи їх, описують такі науковці як Ларіонова К. Л., Наумчук Н. В, Дробницька О. Р., Кудіна В. Г. Взаємозв'язок з доходами банку відмічають Матвійчук Н. М. та Купіч Б. В., Віблій П. І., Благун І. І., Фалюта О. В., Шило Ж. С., а з ресурсами банку – Благун І. І., Жигайло Г. Г., Шило Ж. С.

Узагальнюючі наведені вище приклади трактування сутності банківських ризиків сучасними науковцями можемо прийти до висновку, що усі вони будуються на ймовірності негативного впливу на банківську установу у вигляді недоотримання доходів, зменшення вартості капіталу, наявності збитків, додаткових витрат, або упущення вигоди внаслідок несприятливих подій. На нашу думку, найбільш повним варіантом тлумачення є приклад Благуну І. І., що в тому числі включає відносність даного поняття, зокрема пов'язуючи з очікуваними результатами, проте доцільним є доповнення окремих складових виділених іншими науковцями для повного трактування сутності банківських ризиків.

При розкритті сутності ризику важливо звернути увагу не так на боротьбу зі збитками, які можуть виникнути внаслідок здійснення банками тих чи інших операцій, скільки на діяльність із створення системи, що забезпечує реалізацію інтересів кредиторів та позичальників. Ризик – це не стільки таємнича невизначеність, а стільки небезпека або іншої події, що дія суб'єкта в умовах невизначеності, впевненого у подоланні негативних факторів та досягненні бажаного результату. Банківський ризик – це не припущення про ймовірність негативної події, її небезпеку, а діяльність економічного суб'єкта, впевненого у досягненні високих результатів (Пернарівський, 2018).

Водночас при тлумаченні банківських ризиків більшість дослідників не акцентує специфічність даної категорії для банків та не описує причини формування ризику. Тому, враховуючи позицію зазначених вище дослідників, на нашу думку, банківські ризики – це специфічна ознака банківської діяльності, що характеризується ймовірністю виникнення збитків, додаткових витрат,

недоотриманням запланованих доходів або зменшенням вартості капіталу банку внаслідок впливу негативних зовнішніх та внутрішніх факторів.

Фундаментальним для адекватної та повної оцінки ймовірних наслідків впливу на банківську діяльність банківських ризиків є чітке розуміння взаємозв'язків між окремими їх категоріями. Наразі дослідниками виділяються різні ознаки, які використовуються для класифікації банківських ризиків, а саме: за фінансовою складовою, за місцем формування, ступенем впливу, розподілом в часі тощо, окремі приклади вказані в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація банківських ризиків

Автор	Види банківських ризиків
Брутян (2018)	<ul style="list-style-type: none"> – <i>за місцем формування</i>: зовнішні (політичний, економічний, законодавчий) і внутрішні (кредитний, процентний, фондовий, валютний, ринковий, ризик дострокового зняття внесків, ризик, пов'язаний з новими видами діяльності, ризик ліквідності); – <i>за розміром</i>: припустимі, критичні, катастрофічні; – <i>за розподілом у часі</i>: минулі, поточні, майбутні
Волкова та Мухіна (2020)	<ul style="list-style-type: none"> – <i>фінансові</i>: чисті (кредитний, ризик ліквідності і платоспроможності) та спекулятивні (процентний, валютний і ринковий); – <i>операційні</i>; – <i>ділові</i>; – <i>надзвичайні</i>
Петренко (2022)	кредитний; ринковий; ризик ліквідності, операційні ризики; правовий; управлінські ризики
Івасів та Гарбар (2018)	кредитний; процентний; валютний; ризик ринку цінних паперів; ризик дострокової вимоги депозитів, ризик ліквідності; кредитний; ризик неплатоспроможності; ризик варіабельності
Лінгур та Ковач (2021)	кредитний; регіональний; інфляційний; ризик ліквідності; процентний; валютний; ринковий; базисний; ризик неплатоспроможності
Наумчук (2022)	<ul style="list-style-type: none"> – <i>зовнішні</i>: ризики стихійних лих, ризик країни, політичні, нормативно-правові, економічні та ризики конкуренції; – <i>внутрішні</i>: ризики управління (шахрайства, ризики неефективної організації, нездатність керівництва приймати раціональні рішення, неефективна система стимулювання працівників); – <i>ризик організації банківських операцій</i> (технологічний ризик, стратегічний, ризик впровадження нових продуктів та технологій); – <i>фінансові</i> (кредитний ризик, процентний, ризик ліквідності, інвестиційний, валютний, ризик неплатоспроможності)

Враховуючи високий рівень зарегламентованості банківської діяльності доцільно розглянути класифікацію Національного банку України як регулятора комерційних банків. Напряму така класифікація наводиться в 2004 році в Методичних вказівках з інспектування банків, де Національний банк виділив дев'ять категорій ризику, у тому числі, кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, операційно-технологічний, ринковий, валютний, ризик репутації, юридичний та стратегічний (Методичні вказівки ..., 2004).

Фактично даний розподіл категорій банківського ризику стала основою для подальшого розгляду у вітчизняній науковій сфері і частина дослідників використовує виключно наведені вище види. Проте за Положенням про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах Національним банком України також виділяються окремі ризики, з якими стикаються комерційні банки, тому ми систематизували класифікацію банківських ризиків на основі чинного нормативного акту на рисунку 1.2, що відображає актуальну точку зору та еволюцію позиції регулятора банківської системи.

Так, Національним банком України виділяється категорія суттєвих видів ризиків, до яких входять базові: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий, операційний та комплаєнс-ризик. Водночас банк може встановити інші суттєві види ризиків на які банк наражається під час власної діяльності (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Також можемо побачити різницю у розумінні ринкового ризику, який вже включає в себе валютний ризик, та юридичного, який є складовою операційного ризику. З іншого боку розширюється визначення окремих категорій ризику, зокрема виділяються ризик країни, трансфертний ризик, ризик контрагента та ризик інвестицій у дочірні компанії – для кредитного ризику; ризик розривів, опціонності та базисний ризик – для процентного ризику банківської книги; ризик дефолту, кредитного спреду, волатильності, процентний ризик торгової книги, фондовий, валютний та товарний ризики – для ринкового ризику. Новими видами банківського ризику, що виділяються – є ризик розрахунків та ризик концентрації.

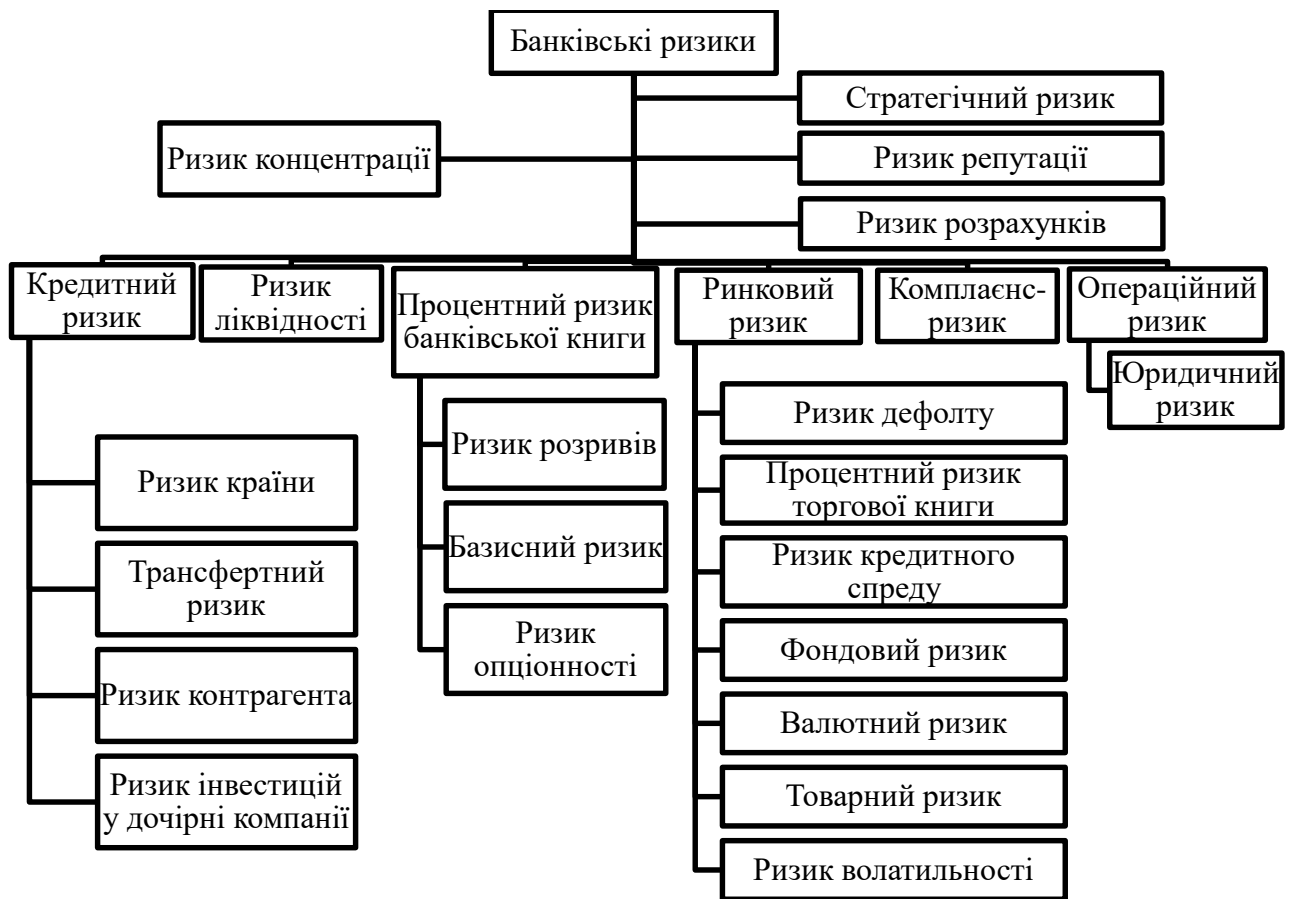

Рисунок 1.2 – Класифікація банківських ризиків

Джерело: сформовано на основі (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023)

Ризик концентрації враховується під час оцінки банком усіх інших видів ризиків та передбачає оцінку концентрації своїх активів та зобов'язань у розрізі одного боржника/контрагента та групи пов'язаних контрагентів, видів економічної діяльності та географічних регіонів, бізнес-ліній і продуктів, пов'язаних із контрагентами осіб, чиї фінансові результати залежать від одного виду діяльності чи основного продукту, класів боржників, визначених за методологією Національного банку, видів забезпечення, видів валют або інших виділених банком категорій (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Окремо слід відзначити виділені ризик інформаційної безпеки та ризик інформаційно-комунікаційних технологій (або ризик ІСТ), як складові операційного ризику, що виникає внаслідок порушення конфіденційності, цілісності, доступності даних в інформаційних системах банку, помилок в

організації внутрішніх процесів або настання зовнішніх подій, включаючи кібератаки або неадекватну фізичну безпеку, та несправності інформаційно-комунікаційних технологій чи їх невідповідності бізнес-потребам банку, що може призвести до порушення їх сталого функціонування, або недоліків в організації управління такими технологіями (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Поширення використання інформаційних технологій несе свої власні ризики для банків, що постає більш актуальним питанням у міру розвитку діджиталізації в банківському секторі та впровадженні інноваційних фінтех-проектів. Використання фінансових технологій банками також може мати потенціал збільшення їх ризикованості, переважно через технологічні ризики та внутрішні ризики управління (Li et al., 2022).

Сучасними науковцями виділяються різні складові технологічного ризику, зокрема у роботі Mazayo et al., (2023) виокремлюються такі джерела ризику як:

- кібератаки, які можуть порушити функціонування системи інформаційно-комунікаційних технологій або призвести до викрадення конфіденційних даних банку;

- помилки та пошкодження підтримуючих систем, як наприклад відсутність електропостачання.

Одним з ключових технологічних ризиків на думку von Solms & Langerman, (2020) є можливість викрадення коштів та даних хакерами, а також окрему увагу приділяється непередбачуваності результатів внаслідок використання моделей на основі штучного інтелекту для прийняття рішень та.

Для побудови класифікації технологічних ризиків, які виникають при використанні інструментів фінансових технологій використаємо наявні підходи сучасних науковців та наявні методологічні засади закріплені нормативно-правовими актами. Узагальнена класифікація характерного банківській діяльності технологічного ризику, що виникає внаслідок впровадження інструментів фінтеху, наведена на рисунку 1.3.

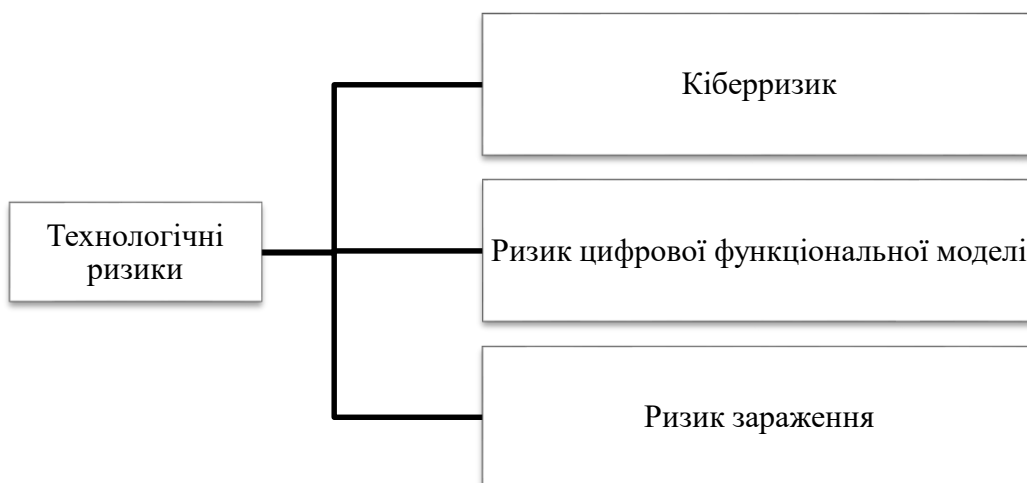

Рисунок 1.3 – Класифікація технологічних ризиків, що виникають внаслідок впровадження інструментів фінтеху

Джерело: сформовано на основі (Абрамова, 2022)

У зазначеній вище класифікації кіберризик характеризується ймовірністю виникнення збитків внаслідок реалізації кіберзагроз, у тому числі через збій системи інформаційних технологій. Ризик цифрової функціональної моделі реалізується через наявні помилки у розробці чи впровадженні функціональної цифрової моделі, що, в основному, сформована з метою обробки даних та прийняття рішень. У свою чергу при впровадженні фінансових технологій виникає та посилюється ризик зараження, оскільки цифрові та автоматизовані процеси прискорюють швидкість поширення шкідливого програмного забезпечення .

Тому варто відзначити актуальність класифікації банківських ризиків, наведених Національним банком України, зокрема її відповідність сучасним науковим поглядам щодо ризиків, з якими стикаються банки, в тому числі внаслідок все більш наявного в банківському секторі технологічного розвитку.

Водночас враховуючи підходи сучасних науковців на нашу думку доцільно розподіляти зазначені види банківського ризику на специфічні, що безпосередньо пов'язані з проведенням банківської діяльності та саме вони описуються в положеннях Національного банку України, та зовнішні, пов'язані з впливом середовища функціонування банків, в тому числі політичні, економічні, правові, соціальні, форс-мажорні та інші.

Специфічні банківські ризики у свою чергу доцільно розподілити на фінансові (такі як кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий ризик) та нефінансові, що з одного боку відображають джерела формування ризику, з іншого – характеризують можливість оцінки таких ризиків, зокрема нефінансові підлягають кількісному виміру в меншій мірі.

Водночас для удосконалення системи управління банківськими ризиками необхідним є виділення окремо технологічного ризику, що безпосередньо пов'язаний із впровадженням нових фінтех-проектів або інструментів та буде включати вже виділені ризики інформаційної безпеки, у тому числі кіберризик та ризик інформаційно-комунікаційних технологій, а також ризик цифрової функціональної моделі та ризик зараження.

1.2 Інструментарій та методологічні основи системи управління ризиками банку

Враховуючи те, що останні роки є кризовими для світової економіки, Базельський комітет з банківського нагляду розробляє нові правила, спрямовані на мінімізацію ймовірності настання наступної масштабної фінансової кризи. Зокрема Базель III включає більш суворі правила щодо капіталу, його головною метою є підвищення якості управління ризиками в банківському бізнесі, що, у свою чергу, має підвищити стабільність фінансової системи в цілому. В Україні, як і в усьому світі, завдання управління ризиками вже не розглядається окремо від проблем управління капіталом і прибутковістю (Прядко, 2018, с. 85).

Розвиток банківського бізнесу на тлі зростаючої конкуренції вимагає більш ретельної оцінки прибутковості діяльності та підвищення якості обслуговування клієнтів. Наслідком цього є вихід на принципово новий рівень технологічних вимог, зокрема це: інтегрована підтримка прибутковості бухгалтерського обліку з

урахуванням ризику; особливості управління ризиками департаментів банку; норма прибутку та ризику за індивідуальним договором; підвищення вимог до якості даних. Зазначені проблеми виникають на тлі тенденцій впровадження міжнародних стандартів фінансового обліку та ризик-менеджменту. Очевидно, що неможливо вирішити нові проблеми за допомогою загальних для багатьох банків схем обліку. Світові фінансові інститути та міжнародні організації, зокрема Базельський комітет з банківського нагляду, Світовий банк, Банк міжнародних розрахунків, приділяють все більше уваги щодо вирішення питань управління та контролю банківських ризиків. Зокрема розроблені Базельським комітетом основні принципи ефективного банківського нагляду наголошують на необхідності наявності інформаційних систем банків, що дозволяють точно вимірювати, відстежувати та адекватно контролювати фінансові ризики (Циганюк & Рудняк, 2020).

Протягом багатьох років керівництво вітчизняних комерційних банків вирішували завдання формування базової управлінської звітності та консолідації даних від різних оперативних автоматизованих банківських систем. Зростання потреб бізнес-одиниць банків зумовило використання нових інформаційних систем для вирішення аналітичних задач, що потребують сучасних методологічних підходів. Ці завдання у тому числі передбачають реалізацію клієнтської аналітики, розрахунок індикаторів ризику: очікуваний та непередбачуваний збиток, розрахунок трансфертних цін, чутливість фінансового інструменту до зміни факторів ризику та інші. Важливо, щоб ці проблеми були пов'язані з нормативними вимогами щодо визначення достатності капіталу (відповідно до рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду – Базель II та Базель III), а також оцінки фінансових інструментів за стандартами МСФЗ. Реалізація значних вимог до обчислювальних завдань була висунута в результаті банківських інформаційних систем, що пов'язана із підтримкою стратегічного управління, фінансовим менеджментом і консолідацією, управлінським обліком і бюджетуванням, управлінням банківськими ризиками (Петренко, 2020, с. 235).

Рівень ризику постійно змінюється разом із динамічним характером середовища. Це зумовлює необхідність визначити місце банку на ринку, оцінити ризик подій, проаналізувати якість активів і пасивів, скорегувати політику управління ризиками. Процес управління банківським ризиком включає прогнозування ризику, визначення ймовірності і наслідків його реалізації, розробку та впровадження заходів щодо запобігання або оптимізації пов'язаних з цим втрат. Це включає в себе розробку стратегії управління банківськими ризиками, політику прийняття рішень, що надає можливість своєчасно та послідовно використовувати всі доступні можливості банку та підтримувати ризик на прийнятному та контрольованому рівні.

Багато наукових досліджень присвячено розробці методології оцінки фінансового ризику та інформаційного забезпечення. Проте новітні технології, що поєднують у собі досягнення штучного інтелекту, обчислювальної математики, статистики, дозволили розробити перспективні підходи до оцінки ризиків та інформаційного забезпечення. Це сприятиме реалізації комплексного підходу до управління фінансами та ризиками. Порівняльна характеристика сучасних методів кількісної оцінки банківських ризиків, що використовуються банками, наведені у таблиці 1.3.

Варто відзначити, що методи кількісної оцінки банківських ризиків, враховуючи їх можливості, переваги і недоліки, використовуються для різних банківських ризиків.

При виборі моделей та інструментів для оцінки ризиків банк враховує різні аспекти, такі як особливості діяльності, обсяг операцій, профіль ризику, бізнес-потреби, припущення, які лягають в основу моделей, доступність точних та повних вхідних даних, можливості інформаційної системи для управління ризиками, рівень досвіду та кваліфікацію персоналу. Проектування моделі включає такі етапи: визначення основних характеристик об'єкта оцінки та припущень для моделі, підготовка вхідних даних, перевірка їх якості та достатності, побудова моделі, тестування її прогностичної здатності та коректності результатів, опис моделі, затвердження, впровадження та регулярна

валідація моделі в подальшому (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Зокрема Національним банком України визначаються основні методи вимірювання ризику для кредитного ризику, ризику ліквідності, процентного ризику банківської книги, ринкового та операційного ризиків. Детальніше методи та інструменти були систематизовані та описані у таблиці Б.1.

Таблиця 1.3 – Порівняльна характеристика методів кількісної оцінки банківських ризиків

Метод	Переваги	Недоліки
Статистичний метод (Метод «Монте–Карло», Value at risk)	Досить високе визначення розмірів збитку і ймовірність їх настання в майбутньому	Необхідність обробки великого обсягу статистичної інформації
Експертний метод (метод Дельфі, метод «дерева рішень», метод коефіцієнтного аналізу, метод рейтингів)	Ефективний при відсутності достовірної інформації чи її недостатності	Суб'єктивний характер
Аналітичний метод (стрес-тестування, дюрація, GAP-аналіз)	Містить у собі можливості факторного аналізу параметрів	Необхідність обробки великого обсягу статистичної інформації
Метод аналогій	Коли неможливо застосувати інші методи аналізу	Важко створити умови, у яких повторюється минулий досвід
Комбінований метод	Синергетичний ефект	Потребує обробки великого обсягу статистичної, бухгалтерської управлінської інформації

Джерело: складено на основі (Євенко, 2018)

Так для ризику ліквідності характерний інструмент оцінки ризику як аналіз дотримання банківською установою нормативів ліквідності та норм обов'язкового резервування установлених Національним банком. Відповідно банки розраховують актуальні зараз коефіцієнти покриття ліквідності (LCR) та чистого стабільного фінансування (NSFR) (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023). LCR відображає відношення високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відпливу грошових коштів протягом 30 днів. У свою чергу NSFR відображає мінімально необхідний рівень стабільного фінансування,

достатній для забезпечення фінансування діяльності банку на горизонті один рік (Про затвердження Інструкції ..., 2023).

Важливо відзначити закріплені види GAP-аналізу ризику ліквідності, зокрема контрактний – виключно за контрактними строками, та прогнозний – за контрактними строками з урахуванням припущень, включаючи припущення щодо нових операцій (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023). Це дозволяє банкам з одного боку більш наближено відобразити ситуацію щодо наявних розривів в ліквідності, але з іншого створює можливість маніпуляції даними керівництвом банківських установ.

При здійсненні оцінки процентного ризику банк враховує щонайменше чотири сценарії зміни процентної ставки: short rates shock up – зростання ставок лише за строками до шести місяців включно; parallel shock up – однакові темпи зростання ставок за всіма строками; parallel shock down – однакові темпи падіння ставок за всіма строками; short rates shock down – падіння ставок за строками лише до шести місяців включно (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Для достовірної оцінки кредитного ризику банк повинен мати міцну клієнтську базу протягом тривалого часу, яку можна використовувати в поведінкових моделях, які оцінюють ймовірність дефолту клієнта на основі його кредитної історії та скорингових моделей за заявкою (демографічна інформація клієнта, інформація про його місце роботи, параметри кредиту тощо). Статистичні методи та методи інтелектуального аналізу даних використовуються для розробки моделей оцінки, включаючи логістичну та лінійну регресію, дерева рішень, сегментацію за допомогою K-середніх, нейронну мережу (Пірог, 2019).

Набір скорингових моделей відповідно до програми, бюро кредитних історій та інформації (отриманої від систем запобігання шахрайству) може визначити, які сегменти клієнтів можуть бути затверджені автоматично, а які потребують подальшої перевірки кредитними аналітиками. Найпопулярнішими моделями оцінки кредитних ризиків є модель Altman Z-Score, скорочена форма

Moody's KMV і структурні моделі кредитного ризику, модель логістичної регресії, гібридна моделі (Уваров, 2019).

Фундаментальним для оцінки та управління кредитним ризиком у вітчизняному банківському секторі наразі є Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями закріпленого Постановою Правління Національного банку України № 351 від 30.06.2016.

До контрагентів за якими розраховується кредитний ризик відносяться юридичні особи, бюджетні установи, фізичні особи, включно з фізичними особами – суб'єктами господарювання та банки. Активи, за якими розраховується кредитний ризик за методологією Національного банку України включають:

- кредити надані вищезазначеним контрагентам;
- операції зворотного репо, кошти в розрахунках, розміщення коштів на коресподентських рахунках в інших банках;
- дебіторська заборгованість за фінансовою та господарською діяльністю;
- боргові цінні папери;
- акції та інші фінансові інвестиції;
- похідні фінансові активи (Про затвердження Положення про визначення ..., 2023).

Безпосередній розрахунок кредитного ризику відповідно до методології Національного банку України ґрунтується на добутку трьох показників: експозиції під ризиком (борг за активом, що знаходиться під ризиком дефолту боржника/контрагента), втрат в разі дефолту (рівень збитків унаслідок дефолту) та коефіцієнту ймовірності припинення виконання боржником/контрагентом своїх зобов'язань активи (Про затвердження Положення про визначення ..., 2023).

Важливою складовою при здійсненні оцінки кредитного ризику є визначення коефіцієнту ймовірності дефолту, що у свою чергу ґрунтується на класі боржника/контрагента, що визначається окремо для кожної категорії позичальників на підставі їх фінансового стану. Так, для фізичних осіб використовується сукупність кількісних (сукупний чистий дохід, накопичення на

рахунках у банку, коефіцієнти, що характеризують платоспроможність боржника і його можливість виконати відповідні зобов'язання) та якісних показників (загальний матеріальний стан, соціальна стабільність, вік, кредитна історія), причому питома вага перших має становити не менше ніж 70 відсотків активи (Про затвердження Положення про визначення ..., 2023).

Також до сформованих Національним банком України показників, що характеризують рівень портфельного кредитного ризику можемо віднести нормативи кредитного ризику, а саме: максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) (Про затвердження Інструкції ..., 2023).

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення сукупного обсягу всіх вимог та фінансових зобов'язань банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів до регулятивного капіталу банку. Норматив великих кредитних ризиків відображає співвідношення суми всіх великих кредитних до контрагентів, груп пов'язаних контрагентів, пов'язаних з банком осіб до регулятивного капіталу банку. У свою чергу норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами розраховується співвідношенням загальної суми усіх вимог банку до пов'язаних з банківською установою осіб до загального розміру капіталу 1-го та 2-го рівнів, зниженого на балансову вартість окремих активів (Про затвердження Інструкції ..., 2023).

В умовах кризи потрібним є приділення посиленої уваги основним факторам впливу зовнішнього середовища. Оцінка банківських ризиків може передбачати застосування системних комплексів, що ґрунтуються на використанні показника Value at risk (VaR). До найбільш відомих комплексів, що отримали статус стандарту, відносяться CreditMetrics, KMV Portfolio Manager, CreditRisk+, Credit Portfolio View (Лінтур & Ковач, 2021).

Сучасна технологія поєднує в собі новітні досягнення штучного інтелекту, чисельної математики, статистики, евристичних підходів. Це дозволяє

запропонувати нові перспективні підходи до оцінки ризиків. Ці підходи дають позитивні результати навіть при невеликих обсягах даних. У таблиці 1.4 наведено інформацію про методи оцінки ймовірності дефолту, що характерно кредитному ризику. Імовірність дефолту (PD) – це фінансовий термін, що описує ймовірність дефолту протягом певного періоду часу. Він дає оцінку ймовірності того, що клієнт фінансової установи не зможе виконати свої боргові зобов'язання. PD є ключовим параметром, який використовується для розрахунку економічного або регулятивного капіталу в Базелі II для банківської установи (Вовкова & Власенко, 2021).

Моделі, засновані на теорії екстремальних значень, можуть знайти VaR для ринкового та операційного ризику з рівнем надійності вище 99%. Параметри моделі визначаються для $(X_1, \dots, X_n)$, яка є вибіркою незалежних однаково розподілених випадкових величин із розподілу екстремуму функції. Перевагами нових підходів до оцінки VaR є її точність і правильність оцінки навіть для прогнозування періоду в одну добу та рівень довіри 99% (наприклад, теорія екстремальних значень). Слід зазначити, що Базельський комітет з банківського нагляду (в рамках підходу, заснованого на внутрішніх моделях) не дозволяє банкам використовувати для розрахунку достатності капіталу моделі з короткостроковим (менше 250 днів) періодом спостереження (Вовкова & Власенко, 2021).

Досліджуючи наведені моделі можна порівняти їх застосування в сучасних умовах, визначити переваги та недоліки кожної, зокрема для моделі CreditRisk+ притаманний аналітичний метод розрахунку кредитного VaR, що є одночасно і перевагою, і недоліком. Основною перевагою такого методу є простота та швидкість обчислення, а також можливість технічної реалізації, проте суттєвим обмеженням є використання гіпотези про нормальний розподіл, що ускладнює використання за сучасних умов. Основним обмеженням при впровадженні моделі KMV Portfolio Manager є залежність отриманих результатів від даних фінансової звітності, при чому неповнота, неточність та відсутність ретроспективних даних є

основними перешкодами для її використання. Creditmetrics попри свої недоліки заслуговує на увагу з погляду можливості використання (Лінтур & Ковач, 2021).

Таблиця 1.4 – Новітні підходи до оцінки VaR

Вхідні дані	Метод оцінювання	Тип моделі
Кредитний ризик		
Дані за замовчуванням, дані публічної фінансової звітності, регулятори дані звітів	Невідомі параметри, оцінені на основі набору спостережень	Байєсівська модель
Логарифмічні ціни акцій	Оцінка на основі біноміального розподілу	Структурна модель із шумом (моделювання Монте-Карло, ланцюг Маркова)
Логарифмічні ціни акцій	Оцінені коефіцієнти регресії методами Гауса і Лапласа	Статистичні моделі (інтегровані наближення Лапласа)
Ринковий ризик		
Дані про доходність фінансового інструменту з коваріацією матриці	Оцінка VaR в аналітичній формі	Параметрична та непараметрична коваріаційна модель
Дані про доходність фінансового інструменту у формі часові ряди з рівними вагами	Визначення незміщеної та ефективної коваріаційної матриці оцінки	Моделі постійної коваріації
Дані про доходність фінансового інструменту у формі нестационарний часовий ряд	Визначення незміщеної та ефективної коваріаційної матриці оцінки	Експоненціально-зважені коваріаційні моделі (модель J. P. Morgan RiskMetrics)
Операційний ризик		
Дані про збитки від подій, суму збитків або річні збиток від операційної діяльності	Оцінка невідомих параметрів із набору спостережень	Байєсівська модель

Джерело: складено на основі (Вовкова & Власенко, 2021)

Необхідним для оцінки банківських ризиків відповідно до нормативних актів Національного банку є проведення стрес-тестування, що виступає необхідним елементом для повного аналізу, у тому числі, кредитного ризику, ризику ліквідності, процентного ризику банківської книги, ринкового та операційного ризику (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Банк регулярно проводить стрес-тестування згідно з чітко визначеною Національним банком періодичністю. Метою цього стрес-тестування є оцінка ризиків та визначення здатності банку протистояти потрясінням та загрозам, що виникають під час його діяльності або можуть виникнути у майбутньому. У випадках потреби, банк забезпечує проведення оперативного (позачергового) стрес-тестування. Частота проведення цього стрес-тестування відповідає динаміці змін за окремими видами активів і зобов'язань банку, а також враховує тенденції змін в економічному і фінансовому середовищі (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Програма стрес-тестування повинна бути спрямована на визначення потенційних збитків для банку в розрізі видів операцій при реалізації екстремальних, але реалістичних стрес-сценаріїв, а також на оцінку банком своєї здатності компенсувати такі збитки; вплив стрес-сценаріїв на відповідність банку встановленим нормативам та лімітам валютної позиції, порівнювати результати з рівнем ризик-апетиту; та визначати ступінь залежності ризиків від окремих факторів ризику, що пом'якшують або підсилюють їх дію (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Національним банком України надається можливість обирати власні методи проведення стрес-тестування щодо кожного із суттєвих видів ризику, водночас закріплює доступні методи:

- аналіз чутливості портфеля активів до зміни факторів ризиків – полягає в моделюванні наслідків зміни одного фактора ризику або групи факторів ризику;
- сценарний аналіз – ґрунтується як на історичних, так і гіпотетичних подіях та полягає в моделюванні наслідків одночасної зміни декількох факторів ризиків;
- реверсивне стрес-тестування – формується комбінація значень факторів ризиків та визначення такого сценарію, що дозволить отримати заздалегідь визначений негативний результатом (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Банк організовує систему управління ризиками, яка базується на розподілі обов'язків між структурними підрозділами банку із застосуванням моделі трьох ліній захисту, наведеної на рисунку 1.4.

Перша лінія захисту

Рівень бізнес-підрозділів банку, включаючи трейдинг-деск та підрозділи підтримки діяльності банку. Ці підрозділи приймають ризики та несуть відповідальність за них, здійснюють поточне управління ризиками і подають звіти щодо поточного управління такими ризиками

Друга лінія захисту

Підрозділ з управління ризиками та підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс)

Третя лінія захисту

Рівень підрозділу внутрішнього аудиту щодо перевірки та оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками

Рисунок 1.4 – Система управління ризиками із застосуванням моделі трьох ліній захисту

Джерело: сформовано на основі (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023)

Організаційна структура системи управління ризиками визначається банківською установою з врахуванням положень Національного банку України. Зокрема така система має бути комплексною, адекватною та ефективною, відповідати принципам ефективності, усебічності та комплексності, своєчасності, структурованості, розмежування обов'язків, пропорційності, незалежності, конфіденційності та прозорості (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Вибудовуючи систему управління ризиками банку необхідним є формування організаційної структури з чітко визначеними обов'язками,

повноваженнями та відповідальністю суб'єктів, культури управління ризиками та кодексу поведінки, внутрішньобанківських документів з питань управління ризиками, інформаційної системи та інструментів для ефективного управління ризиками. Зокрема при формування трьохлінійного захисту визначаються щонайменше наступні суб'єкти системи управління ризиками: правління та рада банку, головний ризик-менеджер та підрозділ з управління ризиками, а також кредитний комітет правління банку, комітет правління банку з управління активами та пасивами, інші колегіальні органи банку, підрозділ внутрішнього аудиту, підрозділ комплаєнсу та головний комплаєнс-менеджер, бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки як перша лінія захисту (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

При управлінні суттєвими ризиками, що піддаються кількісному вимірюванню, керівництво банку встановлює ліміти у межах затвердженого ризик-апетиту у абсолютних значеннях або у відносних: відсотках до регулятивного капіталу, до загального обсягу активів, зобов'язань, окремих операцій чи інших показників банку (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Для ефективної системи управління ризиками необхідним елементом є створення надійної інформаційної системи щодо управління ризиками та звітування, яка забезпечує агрегування даних, оперативне та достовірне вимірювання ризиків як в звичайних, так і в стресових ситуаціях. Процес агрегування даних щодо ризиків має базуватись на принципах точності і цілісності, повноти даних, своєчасності та адаптивності. Зокрема банк має підтримувати обґрунтоване співвідношення у застосуванні ручних та автоматизованих процесів агрегування даних щодо ризиків. Банк максимально автоматизує процедури обробки даних з метою уникнення помилок. Повнота даних передбачає групування даних за бізнес-лініями, видами активів та зобов'язань, показниками концентрації тощо, що дасть змогу виявляти ризики та складати звіти. Адаптивність у свою чергу передбачає наявність гнучких процедур для агрегації даних щодо ризиків, модифікації цих процедур, в тому

числі внаслідок зміни законодавства (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023).

Узагальнюючі зазначені принципів побудови інформаційної системи можна зробити висновок, що керівництво банку має прагнути до автоматизованої інформаційної системи, яка буде здатна збирати, структурувати дані, здійснювати подальші розрахунки. Опрацьовані дані мають бути доступні для суб'єктів системи управління ризиками у найкоротші строки, в ідеалі в онлайн режимі, що підвищить ефективність управління банківськими ризиками. Адаптивність цієї системи має забезпечити мінімізацію затримки при впровадженні змін у процесі агрегування даних про ризики, що дозволить максимально оперативно реагувати на динаміку наявних банківських ризиків. Для формування відповідної інформаційної системи для комерційних банків стає ще більш актуальним питання впровадження інноваційних технологій та використання фінтеху.

Таким чином, покращення якості системи управління банківськими ризиками можна досягти через вдосконалення моделей оцінки ризику у комерційних банках, зокрема використовуючи наявні інструменти, що використовуються у світовій практиці. Нормативно-правовими актами Національного банку України визначаються основні методики вимірювання ризику, що базуються на світовому досвіді та інструментарії міжнародних інституцій та є достатніми для здійснення оцінки притаманних банківських ризиків; встановлені необхідні вимоги до системи управління ризиками, її організаційної структури, інформаційного забезпечення.

Водночас регулятором надається простір для керівництва комерційних банків щодо впровадження власних систем оцінки та управління ризиками, тому ризик-менеджменту фінансових установ доцільно приділяти увагу розробці власних внутрішніх моделей, що дозволить найбільш точно та ефективно відобразити рівень наявних банківських ризиків для подальшого їх управління.

2 АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

2.1 Аналіз стану банківської системи України в контексті макроекономічних фінансових ризиків

Дослідження сучасного стану банківської системи надає можливість визначити притаманні ринкові тенденції, що формують передумови виникнення банківських ризиків. Водночас аналіз середовища функціонування банківських установ є фундаментальною складовою для пошуку доступних інструментів оптимізації банківських ризиків, що у свою чергу є необхідним для подальшого удосконалення системи управління ризиками комерційних банків.

Основні показники функціонування банківського сектору в Україні зазначені у таблиці 2.1. За наведеними даними, можна побачити, що протягом аналізованого періоду характерна чітка тенденція до зростання банківського сектору. Попри наявну тенденцію до скорочення кількості діючих банків активи фінансових установ збільшилися з 1359703 млн грн у 2018 році до 2351678 млн грн у 2022 році.

Загальна тенденція до активного розвитку банківського сектору явно прослідковується у 2018-2021 роках, натомість в умовах військового стану у 2022 році низка показників зазнала негативних змін, в першу чергу пришвидшився процес концентрації банківської системи: кількість банків зменшилася, що стало ключовим фактором зниження обсягу капіталу банківських установ. Водночас банківська діяльність залишається прибутковою, проте менш рентабельною наприкінці аналізованого періоду.

В умовах військового стану важливою складовою є довіра споживачів банківських послуг до фінансових установ. На цю довіру позитивно впливає стабільність у функціонуванні банківського сектору, скорочення кількості банків не вплинуло на ступінь забезпечення суб'єктів економіки банківськими послугами та не сформувало передумов для виникнення подальшого негативного впливу на ринок та на економіку в цілому.

Таблиця 2.1 – Основні показники банківської системи України у 2018-2022 роках, млн грн

Обсяги операцій	Період				
	2018	2019	2020	2021	2022
Активи банків	1359703	1493298	1822841	2053819	2351678
Капітал банків	154960	199921	209460	255549	215840
Зобов'язання банків	1204743	1293377	1613381	1798270	2135838
Загальні доходи, у т. ч.:	204554	243102	250171	273863	357549
процентні доходи	140803	152954	147743	168746	217053
Чистий прибуток (збиток)	22339	58356	39727	77396	21921
Рентабельність активів, %	1,69	4,26	2,44	4,09	1,04
Кількість банків, од.	77	75	73	71	67

Джерело: складено на основі (*Наглядова статистика, 2023*)

Зростання обсягу активних операцій, проведених банками формує базову передумову для підвищення рівня банківських ризиків, в першу чергу кредитного. Проте для повного розуміння впливу даного явища на кредитний ризик необхідно дослідити структуру активних операцій банків, що в тому числі дозволить визначити перспективні напрямки для інвестування банками залучених ресурсів, характерних вітчизняній економіці.

Згідно опублікованої статистики Національним банком України можемо побачити, що більшість активів комерційних банків зосереджена в інвестиціях у цінні папери, зокрема облігації внутрішньої державної позики та кредитних операціях (*Наглядова статистика, 2023*).

Важливою характеристикою цінних паперів є їх ліквідність, в тому числі можливість їх обігу на ринку капіталів. Вторинний ринок ОВДП активно розвивається, що має добові обсяги угод до 6 млрд грн у 2022 році, попри призупинення обігу на початку дії військового стану в країні. Більшість угод було здійснено щодо цінних паперів з датою погашення в найближчі 2 роки. Також варто відзначити вагомість банківських установ на фондовому ринку, що є власниками близько третини наявних ОВДП у обігу станом на кінець 2022 року,

що свідчить про високий попит на даний фінансовий інструмент та можливість швидко його реалізувати (*Вторинний ринок ОВДП, 2023*).

Динаміка загального рівня кредитних операцій у банківській системі формується тенденціями, що притаманні найбільш вагомим складовим у розрізі позичальників: корпоративного та роздрібного секторів, згідно з даними наведеними у таблиці 2.2. Найпоширенішим є кредитування підприємств, обсяг якого складає 847586 млн грн у 2022 році або 74,77 % від загального обсягу, попри характерному зниженню за результатами діяльності банків протягом аналізованого періоду.

Таблиця 2.2 – Обсяг та структура кредитних операцій у банківській системі України у 2018-2022 роках, млн грн

Показник	Рік				
	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити корпоративному сектору	959601	847259	795405	835658	847586
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	202202	214252	208383	256291	224260
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	28888	31368	34057	30581	36917
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	2867	4717	11734	27037	24800
Усього	1193558	1097595	1049579	1149567	1133563

Джерело: складено на основі (*Наглядова статистика, 2023*)

Обсяг інших секторів кредитування підвищився за результатами розвитку банківської системи у 2018-2022 роках. Друга за питомою вагою категорія – кредити фізичним особам, має обсяг 224260 млн грн у 2022 році, порівняно з 202202 млн грн у 2021 році. Для кредитування органів державної влади та місцевого самоврядування характерний найбільш високий темп росту, обсяг якого збільшився більше ніж в 8 разів з 2867 млн грн на початку аналізованого періоду до 24800 млн грн у 2022 році.

Вищезазначена динаміка свідчить про розвиток кредитування органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інших банків. Проте корпоративний та роздрібний сектор залишаються найбільш вагомими у кредитному портфелі банків, що зумовлює необхідність пріоритезації системи управління кредитним ризиком щодо даних сегментів економіки, в першу чергу корпоративного.

Для дослідження якості кредитного портфеля розглянемо один з ключових критеріїв – частку непрацюючих кредитів, яка фактично відображає обсяг реалізованого кредитного ризику. Динаміка обсягу даного показника відображена на рисунку 2.1. На початку досліджуваного періоду прослідковується явна тенденція до зниження частки непрацюючих кредитів: значення даного показника у 2021 році складає 30,02 %, порівняно з 58,25 % у 2018 році. Узагальнюючі дані наведені на графіку можна зробити висновок, що кредитування суб'єктів господарювання виступає найбільш ризикованою діяльністю, порівнюючи з іншими виділеними секторами економіки.

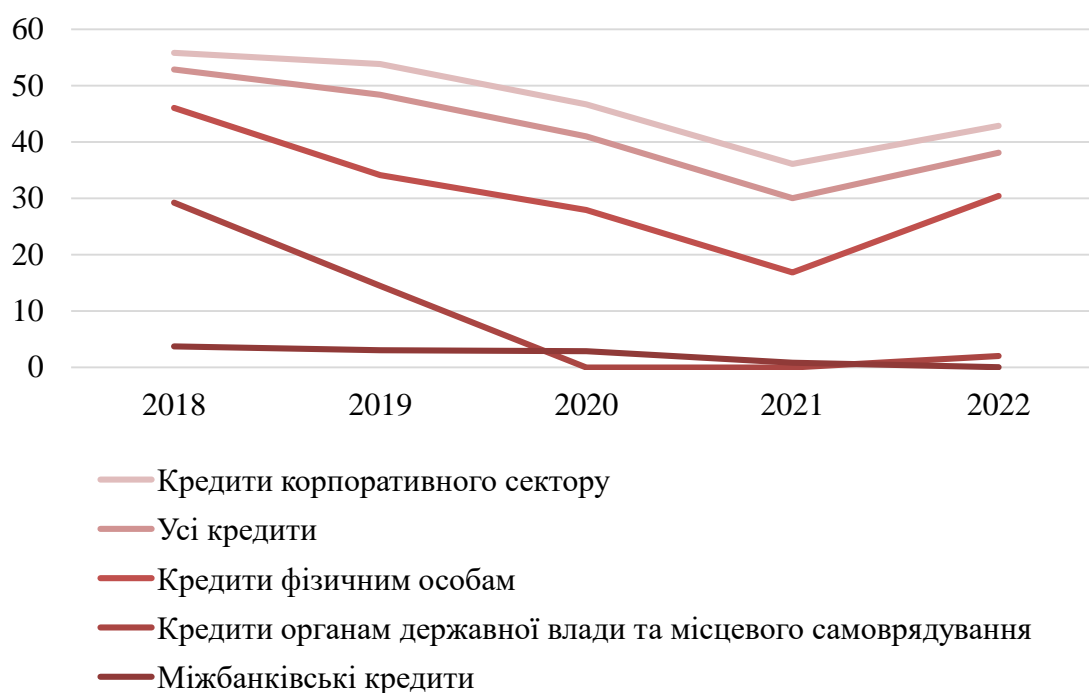

Рисунок 2.1 – Частка непрацюючих кредитів за видами позичальників станом на кінець звітного періоду у 2018-2022 роках,

Джерело: сформовано на основі (Наглядова статистика, 2023)

Слід відзначити, що ринкова динаміка характерна для визначених раніше категорій позичальників з найбільшою питомою вагою, зокрема корпоративного сектору, частка непрацюючих кредитів зменшилась до 36,1 % у 2021 році, порівняно з 55,83 % у 2018 році, та роздрібного зі зниженням до 16,86 % у 2021 році порівняно з 46,04 % на початку аналізованого періоду.

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році тенденція притаманна для початку аналізованого періоду змінилась: частка непрацюючих кредитів підвищилась водночас на рівні банківської системи та у розрізі усіх категорій позичальників, за виключенням міжбанківського кредитування, якому було характерне продовження динаміки попередніх років.

На рівні банківської системи частка непрацюючих кредитів збільшилась до 38,12 %, тобто на 8 відсоткових пункти, для роздрібного сектору характерне підвищення до 30,44 % або на 13,58 відсоткових пункти, для корпоративного – до 42,87 % або на 6,77 відсоткових пункти. Така динаміка свідчить про загострення для банківських установ кредитного ризику та необхідності його пріоритезації у системі управління банківськими ризиками.

Для повного дослідження рівня кредитного ризику доцільно окремо проаналізувати розрахунки за методологію Національного банку України, відображені у таблиці 2.3. Обсяг кредитного ризику визначений за методологією Національного банку має ідентичні тенденції характерні для вищезазначених показників: зниження протягом 2018-2021 років та протилежне збільшення у 2022 році. Так, обсяг кредитного ризику за кредитами фізичним особам скоротився з 83146 млн грн або 41,12 % від роздрібного кредитного портфеля у 2018 році до 48161 млн грн або 18,79 % у 2021 році, натомість у 2022 році збільшився до 70376 млн грн або 31,38 % відповідно.

Попри зменшення частки кредитного ризику пов'язаних з кредитуванням корпоративного сектору до 39,14 % у 2022 році порівняно з 51,23 % на початку аналізованого періоду, даний напрямок банківської діяльності характеризується високим рівнем наявного ризику, у тому числі, порівняно з кредитами фізичним особам.

Таблиця 2.3 – Обсяг кредитного ризику вітчизняної банківської системи відповідно до методології Національного банку України у 2018-2022 роках, млн грн

Показник	Рік				
	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити фізичним особам	202202	214252	208383	256291	224260
Кредитний ризик за кредитами фізичним особам	83146	71071	57307	48161	70376
Кредитний ризик за кредитами фізичним особам, %	41,12	33,17	27,5	18,79	31,38
Кредити корпоративним клієнтам	959601	847259	795405	834756	846335
Кредитний ризик за кредитами корпоративним клієнтам	491629	445433	367773	312022	331267
Кредитний ризик за кредитами корпоративним клієнтам, %	51,23	52,57	46,24	37,38	39,14

Джерело: складено на основі (*Наглядова статистика, 2023*)

На рівні з активними операціями доцільно дослідити якість залучених банківськими установами коштів, що формує основні передумови для виникнення ризику ліквідності. Так, за наведеними даними у таблиці 2.4, можна побачити, що переважна більшість ресурсної бази банків сформована коштами на рахунках клієнтів на вимогу та депозитами зі строком погашення до 1 року.

Таблиця 2.4 – Депозити резидентів у розрізі строків погашення станом на кінець періоду у 2018-2022 роках, млн грн

Строк погашення	Період				
	2018	2019	2020	2021	2022
На вимогу	456467	590541	805964	1007206	1371927
До 1 року	322065	348542	395726	350397	390842
Від 1 року до 2 років	125571	108142	129862	128628	116046
Більше 2 років	28863	24442	16578	17678	15037
Усього	932967	1071666	1348130	1503909	1893851

Джерело: складено на основі (*Статистика фінансового сектору, 2023*)

Протягом аналізованого періоду концентрація залучених коштів на короткострокових умовах суттєво збільшується, що відображає відсутність попиту клієнтів в довгострокових депозитах, підвищує потенціальний рівень ризику ліквідності та його вплив на діяльність банків, у свою чергу функціонування банківської системи стає більш залежним від довіри населення та суб'єктів господарювання, їх очікувань щодо подальшого розвитку економічної ситуації в країні, зокрема в умовах військового стану.

Необхідною складовою для оцінки фінансових ризиків є дослідження характерних банківському сектору цінових тенденцій, що надає можливість визначити наявні передумови для, в першу чергу, процентного, ринкового та валютного ризиків. Потрібні для такого аналізу фінансові показники відображені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка цінових індикаторів фінансових інструментів у 2018-2022 роках

Обсяги операцій	Період				
	2018	2019	2020	2021	2022
Облікова ставка НБУ, %	18,0	13,5	6,0	9,0	25,0
Процентні ставки рефінансування банків НБУ за всіма інструментами, %	19,22	18,35	7,89	7,67	19,8
Процентні ставки за наданими кредитами в національній валюті, %	19,1	19,8	14,1	13,3	18,5
Процентні ставки за наданими кредитами в іноземній валюті, %	5,9	5,1	5,0	4,1	4,6
Процентні ставки за залученими депозитами в національній валюті, %	12,1	12,9	6,1	4,7	7,6
Процентні ставки за залученими депозитами в іноземній валюті, %	2,4	2,4	1,6	0,8	0,9
Офіційний курс гривні щодо долара США, грн за 1 одиницю	27,2	25,85	26,96	27,29	32,34
Курс продажу долара США на готівковому валютному ринку, грн за 1 одиницю	27,24	25,88	27,07	27,3	35,72
Дохідність за ОВДП, номінованих у гривні, на первинному ринку, %	17,79	16,93	10,2	11,34	18,26

Джерело: складено на основі (Статистика фінансового сектору, 2023; Валютний ринок 2023)

У 2018-2021 роках більшість з відображених індикаторів у таблиці 2.5 має тенденцію до зниження, зокрема облікова ставка Національного банку України, процентні ставки за облігаціями внутрішньої державної позики, наданими кредитами та залученими депозитами банками, як в іноземній, так і у держаній валюті. Валютний курс після характерних змін у вищезазначені роки залишився на тому ж рівні.

В умовах військового стану у 2022 році притаманні раніше цінові тенденції зазнали фундаментальних змін: рівень усіх наведених індикаторів збільшився, що формує високу ймовірність реалізації в першу чергу процентного та валютного ризиків, та створює негативні передумови для інших видів ризиків.

Отже, вітчизняний банківський сектор протягом останніх років активно розвивається, що спостерігається за базовими показниками, зокрема активами банків, прибутковістю та рентабельністю їх діяльності, водночас характеризується підвищенням рівня концентрації ринку при зниженні кількості банківських установ. Діяльність в умовах військового стану у 2022 році залишається прибутковою для банківської системи, проте зі зниженим рівнем рентабельності, а подальше скорочення кількості банків не мало суттєвого впливу на стабільність ринку.

Залишається вагомою проблема високого рівня непрацюючих кредитів, що, попри зниження частки таких кредитів на початку аналізованого періоду, посилюється для діяльності банків в умовах військового стану та негативно впливає на кредитний ризик характерний банківській системі. Характерний кредитний ризик водночас зі зниженням попиту на строкові депозити серед клієнтів фінансових установ в умовах військового стану посилює ризик ліквідності для банківської системи.

Функціонування банків відбувається в умовах постійної волатильності цінових показників, таких як облікової ставки НБУ, процентних ставок за кредитами та депозитами, та курсу гривні, що відображає актуальність процентного та валютних ризиків для банківської системи.

2.2 Дослідження системи управління ризиками АТ КБ «Приватбанк» та аналіз ефективності її функціонування

Керівництвом АТ КБ «Приватбанк» здійснюється управління ризиками стосовно фінансових та нефінансових категорій, класифікація яких відповідає визначеним Національним банком України категоріями, зокрема фінансові ризики: кредитний, процентний, ринковий, валютний та ризик ліквідності, та нефінансові: операційний, юридичний, комплаєнс-ризик та ризик репутації. З 2022 року основним напрямком при здійсненні управління фінансовими ризиками виступає антикризове управління, що зумовлене початком військової агресії проти України (*Фінансова звітність, 2023*).

Для ефективного управління ризиками в АТ КБ «Приватбанк» впроваджено систему, що передбачає розподіл прав, обов'язків та відповідальності між органами управління та структурними підрозділами. Водночас ризик-менеджмент функціонує з відокремленням процесів виявлення та оцінки ризиків, а також оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками від процесу прийняття рішень з ризиками (*Фінансова звітність, 2023*).

Система ризик-менеджменту АТ КБ «Приватбанк» в першу чергу представлена суб'єктами загального управління, таких як Наглядова рада, Правління банку, Внутрішній аудит та профільними організаційними складовими, що беруть участь в управлінні ризиками: блоком підрозділів з питань управління ризиками, кредитним комітетом, комітетом з управління операційними ризиками та інформаційної безпеки, комітетом з питань управління активами та пасивами, комітетом з питань управління непрацюючими активами, департаментом ринків капіталу, департаментом аналізу активів, зобов'язань та інвестицій; а також іншими підрозділами підтримки (бек- та мідл-офіс) та бізнес-підрозділами, що безпосередньо приймають ризики. Детальніше функції кожного суб'єкта системи ризик-менеджменту АТ КБ «Приватбанк» представлена у додатку В.

При здійсненні управління портфельним кредитним ризиком в умовах військового стану банківська установа застосувала різні засоби врегулювання заборгованості для попередження наслідків впливу негативних факторів та збереження можливості подальшого обслуговування боргу контрагентами, у тому числі прийняття рішень за кредитними операціями відбувається з урахуванням нових підходів: застосована географічна диференціація у розрізі ризикованості територій ведення підприємницької діяльності, тобто враховується місце знаходження позичальника, впроваджено додаткові критерії оцінки ризиків та моніторингу якості кредитного портфеля (*Фінансова звітність*, 2023).

Управління індивідуальним кредитним ризиком відбувається в тому числі через моніторинг ризику за кожним кредитом, що передбачає перегляд фінансового стану позичальника та оцінку адекватності забезпечення кредиту. Водночас розраховується внутрішній кредитний рейтинг позичальника на базі даних про надходження коштів, фінансової звітності та іншої інформації отриманої банком. Процес управління проблемних активів передбачає проведення спостереження за потенційно-проблемними боржниками та дистанційне відпрацювання заборгованості, включаючи превентивні заходи; реструктуризація; позасудове та судове врегулювання; облік стягнутого майна та його продаж, списання заборгованості за рахунок сформованого резерву, передача функцій з врегулювання проблемної заборгованості на аутсорсинг (*Фінансова звітність*, 2023).

Для подальшого дослідження кредитного ризику доцільно розглянути структуру активних операцій банку, що є необхідною передумовою виникнення такого ризику. Так, відповідно до статистичних даних, зазначених у таблиці 2.6, обсяг активів АТ КБ «Приватбанк» протягом аналізованого періоду має чітку тенденцію до збільшення.

Водночас нерівномірність темпу динаміки окремих складових за результатами діяльності банківської установи призвела до змін у структурі розміщення фінансових ресурсів, зокрема до зменшення питомої ваги інвестицій у цінні папери та кредитування клієнтів. Це відбулося рахунок збільшення частки

міжбанківського кредитування, грошових коштів та їх еквівалентів, основне зростання яких відбулося у 2022 році, що зокрема відображає реакцію банківської установи на загострення ризику ліквідності в силу впливу зовнішніх факторів.

Основною складовою активів залишаються інвестиції в цінні папери, які утворюють більшість портфеля банку у 2018-2022 роках, попри притаманні зміни у структурі активів. Наступними категоріями за обсягом та питомою вагою наприкінці аналізованого періоду є кредитування інших банківських установ та грошові кошти та їх еквіваленти.

Таблиця 2.6 – Обсяг та складові активів АТ КБ «Приватбанк» у 2018-2022 роках, млн грн

Складові активів банку	Рік				
	2018	2019	2020	2021	2022
Грошові кошти та їх еквіваленти	27360	45894	49911	52835	96380
Кредити та заборгованість банків	0	27118	25059	26243	103837
Кредити та заборгованість клієнтів	50140	59544	55021	68218	68084
Інвестиції у цінні папери	180081	152157	221661	222277	239752
Інші активи	20467	25010	30873	31723	32543
Усього	278048	309723	382525	401296	540596

Джерело: складено на основі (*Фінансова звітність, 2023*)

Враховуючи високу питому вагу інвестицій в цінні папери розглянемо види фінансових інструментів, що використовує АТ КБ «Приватбанк». За даними, наведеними у таблиці 2.7, можемо зробити висновок, що дана категорія у абсолютній більшості представлена державними борговими цінними паперами. Відповідні фінансові інструменти мають мінімальний кредитного ризику та є високоякісними ліквідними активами, у тому числі відповідно до нормативних положень Національного банку України.

Питома вага інших фінансових інструментів, зокрема представленими іпотечними облігаціями, не перевищує 1%. Водночас частка випущених

Державною іпотечною установою облігацій має сталу тенденцію до зниження як на тлі збільшення загального обсягу інвестицій, так і за рахунок зменшення абсолютних значень даного показника.

Таблиця 2.7 – Портфель цінних паперів в активах АТ КБ «Приватбанк» у 2018-2022 роках, млн грн

Види цінних паперів	Рік				
	2018	2019	2020	2021	2022
Довгострокові державні боргові цінні папери	138780	140319	153905	152484	141875
Середньострокові державні боргові цінні папери	23125	2718	45050	27151	47780
Короткострокові державні боргові цінні папери	17211	8245	22484	42535	49981
Облігації, випущені Державною іпотечною установою	965	875	222	107	116
Усього цінних паперів	180081	152157	221661	222277	239752

Джерело: складено на основі (Фінансова звітність, 2023)

АТ КБ «Приватбанк» у фінансовій звітності групує державні боргові цінні папери за ознакою терміновості, структура відповідних фінансових інструментів у 2018-2022 році наведена на рисунку 2.2.

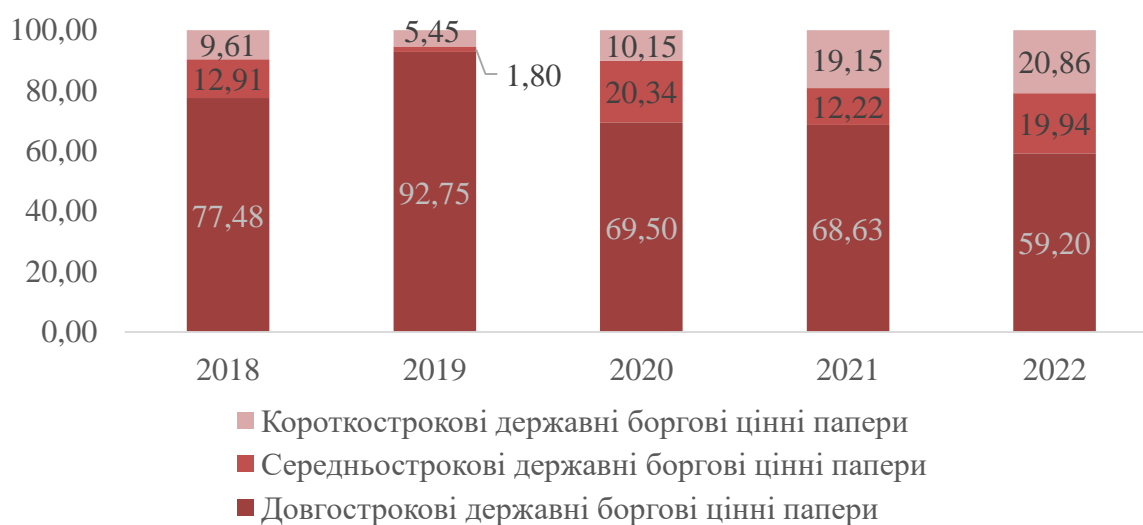

Рисунок 2.2 – Структура портфеля державних боргових цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» у 2018-2022 роках, %

Джерело: сформовано автором

Протягом досліджуваного періоду довгострокові цінні папери складають найбільшу частку у портфелі банку, і їх обсяг зріс до 141875 млн грн у 2022 році, у порівнянні з 138780 млн грн у 2018 році. Проте темпи зростання короткострокових та середньострокових боргових цінних паперів є вищими, що сформуvalo тенденцію до збільшення їх питомої ваги: наприкінці 2022 року сукупна частка середньострокових та короткострокових фінансових інструментів вже перевищила 40 %, що свідчить про перебудову портфеля цінних паперів.

Для оцінки ефективності управління кредитним ризиком доцільно окремо дослідити кредитний портфель. Кредити надані клієнтам з простроченням заборгованості більше ніж на 365 днів мають найбільшу питому в кредитному портфелі АТ КБ «Приватбанк», відповідно до наведених статистичних даних у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Кредитний портфель АТ КБ «Приватбанк» у розрізі кредитного ризику у 2018-2022 роках, млн грн

Види кредитів	Рік				
	2018	2019	2020	2021	2022
Не прострочені	59740	67482	53521	67902	70725
1-30 днів	5708	1759	642	578	1366
31-90 днів	860	760	547	451	1276
91-180 днів	732	4300	517	380	6040
181-365 днів	6012	1046	1116	533	1066
Більше ніж 365 днів	218688	221392	176353	172724	170023
Всього кредитів	291740	296739	232696	242568	250496

Джерело: складено на основі (Фінансова звітність, 2023)

Варто зауважити, що протягом аналізованого період загальний обсяг кредитів знизився, натомість обсяг не прострочених позик збільшився, що свідчить про позитивні наслідки діяльності банку щодо проблемної

заборгованості та підвищення якості кредитного портфеля, проте водночас вказує на низьку інтенсивність позбавлення банку від знецінених кредитів.

При дослідженні впливу наявного кредитного ризику доцільно розглянути забезпеченість кредитного портфелю банку, індикатори, що відображають рівень забезпеченості наведені у таблиці 2.9. Коефіцієнт захищеності позик, що відображає ступінь покриття наявних кредитів відповідними резервами, знизився за результатами діяльності банку протягом аналізованого періоду. Така тенденція на пряму пов'язана із зазначеною раніше динамікою непрацюючих кредитів в банку: активним списанням таких кредитів за рахунок резерву, що відображає ефект від політики банківської установи щодо наявної простроченої заборгованості та неспроможність керівництва банку ефективно вирішити проблему непрацюючих кредитів, зокрема виданих до 19 грудня 2016 року.

Коефіцієнт забезпеченості позик, що відображає відношення обсягу застави до наданих кредитів, збільшується протягом аналізованого періоду. У першу чергу така динаміка зумовлена збільшенням суми застави за кредитами, що позитивно впливає на захищеність активів банку.

Таблиця 2.9 – Забезпеченість кредитного портфелю АТ КБ «Приватбанк» у 2018-2022 роках

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити клієнтам, млн грн	291936	296043	232772	242568	250496
Резерви на покриття збитків за позиками, млн грн	241796	236499	177751	174350	182412
Сума забезпечення за кредитами (застава), млн грн	18204	22700	30985	41679	43255
Величина непокритого кредитного ризику, млн грн	0	719,3	368,3	0	0
Регулятивний капітал	19556	19223	35257	40843	54524
Коефіцієнт забезпеченості позик	0,06	0,08	0,13	0,17	0,17
Коефіцієнт захищеності позик	0,83	0,80	0,76	0,72	0,73
Коефіцієнт достатності капіталу (Н2)	17,46	14,15	28,09	18,33	23,78
Коефіцієнт достатності капіталу (Н3)	-	7,13	14,06	9,17	11,9

Джерело: складено на основі (Фінансова звітність, 2023)

Нормативи капіталу визначені Національним банком України та обсяг регулятивного капіталу протягом аналізованого періоду відповідають встановленому регулятором рівню, зокрема для Н2 – не менше 10 %, для Н3 – не менше 7 % (Про затвердження Інструкції ..., 2023). Динаміка нормативів капіталу є нерівномірною, зокрема у 2019 році та 2021 році спостерігається зниження значення коефіцієнтів, проте враховуючи незначне зниження обсягу регулятивного капіталу у 2019 році та його збільшення у 2022 році, можна зробити висновок, що розрахований за методологією Національного банку України обсяг ризику збільшується.

Кредитний ризик банківських установ також характеризується встановленими Національним банком нормативами кредитного ризику. Так за статистикою регулятора спостерігається стала тенденція відповідності усіх відповідних коефіцієнтів встановленим нормативам кредитного ризику протягом 2018-2022 років (*Наглядова статистика*, 2023).

Політика управління ризиком ліквідності АТ КБ «Приватбанк» передбачає підтримання показників ліквідності на рівні вище нормативного, достатнього обсягу високоякісних ліквідних активів на випадок реалізації стресових ситуацій, диверсифікація ресурсної бази через лімітування концентрацій залучених коштів. Банк прагне розвивати джерела ресурсів, за рахунок юридичних та фізичних осіб. Моніторинг поточного стану ліквідності відбувається в межах операційного дня шляхом побудови платіжного календаря банку Департаментом аналізу активів, зобов'язань та інвестицій. Водночас даний департамент здійснює управління поточною ліквідністю, управляє позицією ліквідності в межах операційного дня. Контроль за дотримання нормативів ліквідності відповідно до вимог НБУ проводиться банком на щоденній основі (*Фінансова звітність*, 2023).

При дослідженні ефективності управління ризику ліквідності доцільно розглянути перебудову структури активів та зобов'язань банку у розрізі термінів погашення, зокрема під час функціонування банку в умовах військового стану. Так, за наведеними даними у таблиці 2.10, можемо побачити, що реагуючи на

ймовірні загрози викликані війною в країні, структура активів банку у розрізі строків погашення суттєво змінилася за 2022 рік.

Таблиця 2.10 – Структура активів та зобов'язань АТ КБ «Приватбанк» у розрізі очікуваних термінів їх погашення у 2021-2022 роках

Показник	31 грудня 2021 р.			31 грудня 2022 р.		
	До 12 місяців, млн грн	До 12 місяців, %	Усього, млн грн	До 12 місяців, млн грн	До 12 місяців, %	Усього, млн грн
Грошові кошти та їх еквіваленти	52835	100	52835	96380	100	96380
Кредити та аванси клієнтам	44705	65,53	68218	39415	57,89	68084
Кредити та аванси банкам	26212	99,88	26243	108837	100	108837
Інвестиційні цінні папери	63003	28,34	222277	101055	42,15	239752
Усього активів	187129	46,63	401296	350457	64,83	540596
Кошти клієнтів	325102	99,94	325303	470643	99,72	471970
Усього зобов'язань	327435	97,83	334681	471717	97,70	482807

Джерело: складено на основі (Фінансова звітність, 2023)

Обсяг короткострокових фінансових інструментів банку суттєво збільшився, зокрема за рахунок збільшення кількості грошових коштів та їх еквівалентів, кредитування банків, цінних паперів зі строком погашення до 12 місяців, що змінило структуру активів у розрізі термінів погашення, зокрема збільшилась частка короткострокових цінних паперів у інвестиційному портфелі банку. Натомість абсолютна більшість зобов'язань банку залучена на короткострокових умовах.

Варто зауважити, що згідно статистичної звітності банку станом на кінець 2022 року сума активів зі строком погашення до 1 місяці становить 210948 млн грн, що становить 38,6 % від загального обсягу активів та представлена переважно грошовими коштами та їх еквівалентами та кредитами та авансами банкам на суму 100135 млн грн (що становить переважну більшість від кредитів банкам) (Фінансова звітність, 2023).

Зазначені тенденції підтверджують високу ефективність банку в затвердженій політиці управління ризиком ліквідності, зокрема щодо збільшення обсягу високоліквідних якісних активів та зниження рівня розриву між обсягом короткострокових зобов'язань і активів банківської установи. Проте проблемним питанням є високий рівень концентрації короткострокових зобов'язань.

Аналізуючи показники ліквідності відповідно до статистичних даних Національного банку України, наведених у таблиці 2.11, можна побачити, що банк в декілька разів перевищує встановлений рівень нормативів ліквідності. Варто зауважити, що до 2021 року значення зазначених коефіцієнтів знижувалися, проте в умовах військового стану банком було накопичена додаткова ліквідність, що відображає ефективність банку у антикризовому управлінні, оскільки ризик ліквідності стає одним з ключових для фінансових установ в умовах безпрецедентної невизначеності, характерних військового стану.

Таблиця 2.11 – Виконання нормативів ліквідності АТ КБ «Приватбанк» у 2019-2022 роках

Показник	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ})	268,26	278,23	258,85	311,01
Нормативне значення LCR _{ВВ}	Не менше 100 %	Не менше 100 %	Не менше 100 %	Не менше 100 %
Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ІВ})	307,71	218,18	200,36	260,14
Нормативне значення LCR _{ІВ}	Не менше 100 %	Не менше 100 %	Не менше 100 %	Не менше 100 %
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	-	-	156,57	182,24
Нормативне значення NSFR	-	-	Не менше 90 %	Не менше 90 %

Джерело: складено на основі (Фінансова звітність, 2023)

Примітка. Нормативи станом на кінець року, у 2018 році не розраховувались.

При управлінні процентним ризиком АТ КБ «Приватбанк» основним завданням є мінімізація та запобігання можливих втрат, що можуть виникнути в разі зміни процентних ставок. Банк наражається на ризик виникнення фінансових втрат переважно в результаті надання кредитів з фіксованою процентною ставкою

у сумах та на строк, відмінних від термінів та обсягів зобов'язань з фіксованою процентною ставкою (*Фінансова звітність, 2023*).

Банк проводить стрес-тестування процентного ризику за допомогою аналізу чутливості чистого процентного доходу до зміни процентних ставок. Водночас основним інструментом аналізу процентного ризику виступає GAP-аналіз: активи та зобов'язання з фіксованою процентною ставкою групуються за строками погашення, в той час як фінансові інструменти із плаваючою процентною ставкою розподіляються за найближчим можливим терміном перегляду процентної ставки (*Фінансова звітність, 2023*).

GAP-аналіз динаміки процентного ризику АТ КБ «Приватбанк» в умовах військового стану, наведений у таблиці 2.12 відображає перевищення загального рівня активів чутливих до рівня процентної ставки над обсягом пасивів, проте розрив зменшився за результатами діяльності банку у 2022 році. Така тенденція свідчить про зниження рівня ризику, проте й зменшення потенціалу до прибутку банку від збільшення рівня процентних ставок, що вже характерно банківській системі відповідно до даних, наведених у таблиці 2.5.

Таблиця 2.12 – Концентрація процентного ризику АТ КБ «Приватбанк» у 2021-2022 роках

Показник	До запитання та до 1 місяця	1-3 місяці	3-12 місяців	Понад 1 рік	Усього
Станом на 31 грудня 2021 року					
Усього фінансових активів	84881	14293	59059	213982	372217
Усього фінансових зобов'язань	253772	28329	45887	1088	329076
Чиста невідповідність процентних ставок	-168891	-14036	13172	212894	43141
Станом на 31 грудня 2022 року					
Усього фінансових активів	204871	26994	89687	190808	512362
Усього фінансових зобов'язань	400288	30580	41593	2271	474732
Чиста невідповідність процентних ставок	-195417	-3586	48094	188537	37630

Джерело: складено на основі (*Фінансова звітність, 2023*)

Водночас варто зауважити, що для банку характерне суттєве перевищення обсягу зобов'язань над обсягом активів банку з терміном погашення до 1 місяця. Окрім цього, збільшення розриву за фінансовими інструментами з відповідним строком погашення у 2022 році є продовженням наявної з 2019 року тенденції, що можна побачити за даними на рисунку 2.3.

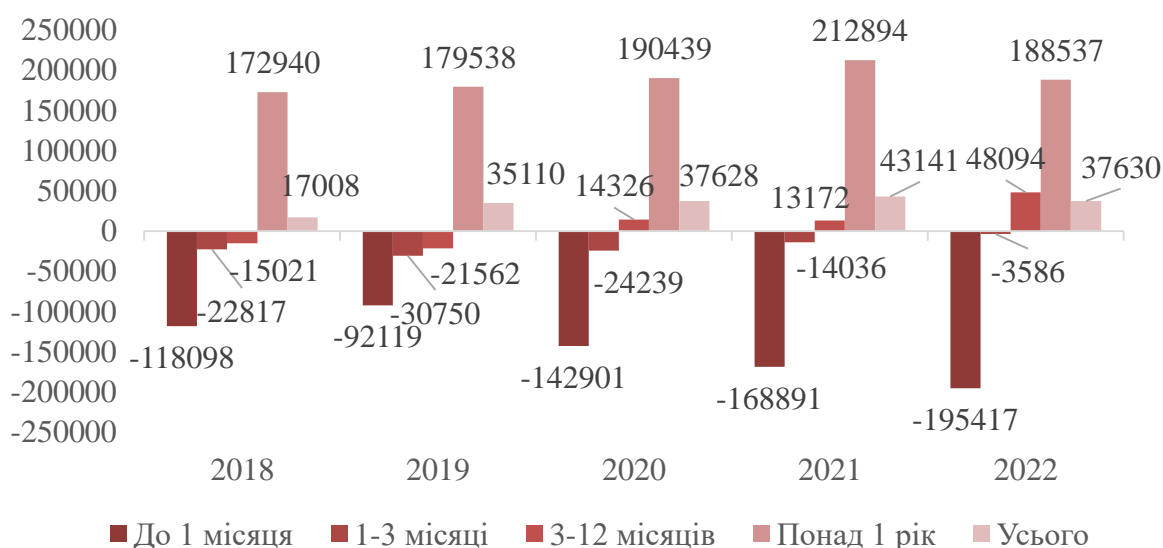

Рисунок 2.3 – Динаміка чистої невідповідності процентних ставок АТ КБ «Приватбанк» за GAP-аналізом у 2018-2022 роках, млн грн

Джерело: сформовано на основі (Фінансова звітність, 2023)

Відповідно для АТ КБ «Приватбанк» характерна концентрація процентного ризику для активів та зобов'язань зі строком погашення до 1 місяця, що мають негативний GAP, та понад 1 рік, яким характерний позитивний GAP. Це свідчить про те, що наявний потенціал банку для отримання прибутку від збільшення процентних ставок щодо загального портфелю банку зосереджений у довгострокових активах.

В умовах військового стану сучасна банківська система є динамічною, що пов'язано з постійними змінами макроекономічних показників, закриттям банків та перерозподілом їх клієнтів серед інших фінансових установ, що посилює конкуренцію на ринку. Тому наявний негативний розрив в найбільш короткострокових фінансових інструментах є суттєвою проблемою для банку,

оскільки вони є більш обіговими, що зумовлює швидші зміни в умовах, ніж у довгострокових активах, що скуті договорами. Відповідно підвищення процентних ставок буде спочатку негативно впливати на банк через фінансові зобов'язання строком до 1 місяця, натомість переваги від позитивного гепу для довгострокових активів будуть відстроченими. Водночас це заважає залучати потенційних клієнтів закритих банків, використовуючи процентну ставку за короткостроковими депозитами, які мають більшу перевагу на ринку.

При управлінні валютним ризиком менеджмент АТ КБ «Приватбанк» орієнтується на встановлені нормативні ліміти відкритих валютних позицій. Профільні департаменти здійснюють щоденний контроль за дотриманням нормативів та показників валютної позиції (*Фінансова звітність, 2023*).

Досліджуючи чисту позицію по монетарним фінансовим активам та зобов'язанням, наведену у таблиці 2.13, можемо побачити, що валютний ризик зосереджений у фінансових інструментах в гривні та доларах США, відповідно для перших характерне перевищення обсягу активів, для останніх – пасивів.

Таблиця 2.13 – Концентрація валютного ризику АТ КБ «Приватбанк» у 2018-2022 роках, млн грн

Чиста позиція по валюті	2018	2019	2020	2021	2022
Гривня	67710	74090	70267	66702	63641
Долар США	-51448	-38805	-32431	-23188	-25158
Євро	569	-146	-65	-162	-752
Усього іноземна валюта	-50706	-38983	-32642	-23563	-26013
Загальна сума	17004	35107	37625	43139	37628

Джерело: складено на основі (*Фінансова звітність, 2023*)

Примітка. За розрахунком різниці монетарних фінансових активів та зобов'язань у додатку Г.

Концентрація валютного ризику свідчить про переважне залучення коштів у іноземній валюті, зокрема у доларах США, та подальшому розміщенні у гривні.

Така тенденція зумовлює ймовірність отримання збитків та зниження капіталу при зміцненні долара США та відповідний прибуток при його послабленні, при незмінності інших змінних характеристик.

Обсяг валютного ризику знижувався протягом початку аналізованого періоду, що спостерігається за зменшенням абсолютного значення чистої позиції по долару США та гривні, проте нерівномірність динаміки призвела до збільшення чистої позиції враховуючи фінансові інструменти за усіма видами валют.

Дотримання нормативних лімітів відкритої валютної позиції для АТ КБ «Приватбанк» є проблемним питанням. Так, норматив ризику загальної довгої відкритої валютної позиції (Л13-1) банку має систематичне багатократне перевищення встановленого Національним банком України рівня. Проте 12.04.2018 банком була підписана угода з НБУ про затвердження графіку приведення даного показника до нормативних вимог. Відповідно починаючи з 2020 року банк суттєво знизив рівень даного показника (з 230 % до 90%), проте не досягає нормативного значення (*Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції*, б.д.; *Наглядова статистика*, 2023).

При управлінні ризиками керівництво АТ КБ «Приватбанк» приділяє окрему увагу комплаєнс-ризикам, що виникає внаслідок невиконання банком вимог законодавства, ринкових стандартів, правил добросовісної конкуренції, внутрішніх документів, корпоративної етики, виникнення конфлікту інтересів. Стратегічним завданням політики банку щодо комплаєнс-ризика є своєчасне виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль, звітування і подальше надання рекомендацій для пом'якшення такого ризику. Основні напрямки системи протидії комплаєнс-ризикам: є ризик відмивання коштів/фінансування тероризму, ризик поведінки, ризик недоотримання законодавства та регуляторних вимог, внутрішніх нормативних документів банку (*Фінансова звітність*, 2023).

В АТ КБ «Приватбанк» діє система управління операційним ризиком, що спрямована на побудову внутрішнього контролю, а також мінімізацію втрат від реалізації операційного ризику, оптимізацію процесів та продуктів банку,

мінімізацію впливу операційного ризику на сталий розвиток бізнесу. У банку впроваджені наступні інструменти й методи оцінки та механізми управління операційним ризиком: ключові індикатори ризику, база даних внутрішніх та зовнішніх подій операційного ризику, самооцінка, сценарний аналіз, аналіз результатів перевірок, ризиків від впровадження нових продуктів та значних змін в діяльності, ризиків аутсорсингу.

Отже, за проаналізованими даними АТ КБ «Приватбанк» при формуванні системи управління ризиками орієнтується на фінансові та нефінансові категорії ризиків. Щодо фінансових ризиків найбільш проблемним питанням є кредитний ризик: наявна висока частка реалізованого ризику у вигляді непрацюючих кредитів у активах банку, зокрема виданих до 16 грудня 2016 року, робота з якими зводиться до списання за рахунок сформованих резервів та неспроможність банку вживати ефективних заходів до повернення проблемної заборгованість. За період 2018-2022 років результати зниження знецінених кредитів були забезпечені в першу чергу списанням у 2020 році за рахунок резерву.

Банк активно використовує інструменти ринку капіталів, зокрема інвестиції в державні боргові цінні папери, що знижує кредитний ризик для портфеля банку. Водночас питома вага не прострочених позик збільшується, що свідчить про позитивні наслідки діяльності банку щодо кредитного ризику, проте низькоінтенсивними. Крім того, варто відзначити високий рівень забезпеченості активів, що характеризується дотриманням нормативів капіталу, високим рівнем резервів, що покривають зокрема знецінені кредити та збільшення обсягу застави за кредитними операціями.

Наступною суттєвою проблемою для банку є ризик ліквідності, що посилюється внаслідок зовнішніх факторів, зокрема в умовах невизначеності під час дії військового стану в країні. Водночас ресурсна база банку сформована в переважній більшості з короткострокових фінансових інструментів, зокрема коштів клієнтів, натомість левова частка ресурсів вкладена банком в багаторічні цінні папери.

Розрив у активах та зобов'язаннях за терміном погашення в АТ КБ «Приватбанк» водночас підсилює процентний ризик, що сконцентрований у фінансових інструментах з терміном погашення до 1 місяця та понад 1 рік. Загальний рівень активів чутливих до рівня процентної ставки перевищує рівень відповідних зобов'язань, що формує позитивний GAP та надає можливість отримати додатковий прибуток при підвищенні цінних показників, що характерно сучасній банківській системі. Проте суттєвий негативний GAP для найбільш обігових серед виділених керівництвом банку фінансових інструментів зі строком погашення до 1 місяця зумовлює можливість отримання збитків у короткостроковій перспективі після підвищення процентних ставок.

Ризик-менеджмент банку є ефективним з точки зору дотримання економічних нормативів встановлених Національним банком України. Водночас наявна проблема дотримання банком нормативу загальної довгої відкритої валютної позиції, що зумовило необхідність підписання з Національним банком окремої угоди, яка визначає графік приведення нормативу до встановленої норми. У свою чергу серед іноземних валют банк активно використовує монетарні фінансові інструменти у доларах США, зокрема для залучення фінансових ресурсів, що відображає сконцентрованість валютного ризику та залежність фінансових показників банку від курсу гривні до долара США.

3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

3.1 Використання фінансових технологій для удосконалення системи управління банківськими ризиками

Відповідно до визначених у розділі 1.2 принципів побудови інформаційної системи щодо управління ризиків керівництво банку має прагнути автоматизувати процеси збору, обробки даних та здійснення подальших розрахунків. Опрацьовані дані мають бути доступні для суб'єктів системи управління ризиками у найкоротші строки, в ідеалі в онлайн режимі, що підвищить ефективність управління банківськими ризиками. Адаптивність цієї системи має забезпечити мінімізацію затримки при впровадженні змін у процеси агрегування даних про ризики, що дозволить максимально оперативно реагувати на динаміку наявних банківських ризиків. Для формування відповідної інформаційної системи для комерційних банків стає ще більш актуальним питання впровадження інноваційних технологій та використання фінтеху.

Фінтех визначається як поєднання фінансів і технологій. Визначення фінтеху не є єдиним у науковому середовищі. Згідно з визначенням Ради з фінансової стабільності, фінтех – це фінансова інновація, зумовлена неперервним розвитком та просуванням технологій (Ramlall, 2018). Згідно з опитуванням Світового банку у 2021 році, цифрова трансформація стала стратегічним акцентом для більшості комерційних банків (Feuен et al., 2021).

Основними новітніми технологіями сучасного фінтеху є штучний інтелект, великі дані (Big Data), хмарне обчислення та блокчейн. Штучний інтелект розширює людський інтелект на комп'ютерні системи. У фінансовій сфері це особливо важливо через наявні ручні зв'язки у комерційних банках, різноміаття клієнтів, сполучених із неструктурованими фінансовими даними, складну бізнес-логіку та інші фактори. Для захоплення необхідних даних, їх управління та подальшої обробки в цінну інформацію використовується багато методів обробки.

Таким чином, складні дані фільтруються та обробляються, перетворюючись у вид даних із можливістю подальшого їх ефективного використання. Після збору даних завдяки фінтех компаніям банки можуть організувати та аналізувати дані для особистого кредитного дослідження, розширення кредитування та контролю ризиків (Li et al. 2022).

Вартість формування інформації в системах банків іноді залежить від часових факторів, необхідних для її збору та обробки, ступеня необхідного рівня якості. Це вимагає врахування фактора збільшення витрат у випадках, коли потрібно багато інформації, а на її створення потрібно більше часу. Водночас використання інструментів фінансових технологій дозволяє суттєво пришвидшити процеси агрегування інформації та знизити відповідні витрати (Awad, S.S., 2022).

Ризики банківської діяльності активно реалізуються у період військового стану та призводять до неплатоспроможності окремих банків. зокрема такими були визнані під час повномасштабної війни: АТ «МЕГАБАНК» – через суттєві порушення нормативно-правових актів НБУ щодо оцінки кредитного ризику, систематичне кредитування пов'язаних осіб, невиконання плану докапіталізації/реструктуризації за результатами попереднього стрес-тестування 2021 року, значний обсяг непрофільних активів банку (Національний банк України, 2022a); АТ "БАНК СІЧ" – через проблеми з ліквідністю, банком були порушені умови повернення кредиту рефінансування (Національний банк України, 2022b); АТ "БАНК ФОРВАРД" – внаслідок проведення ризикової діяльності за ознакою недостатності доходів банку, порушення встановлених економічних нормативів капіталу банківська установа була віднесена до проблемних, ураховуючи подальше погіршення фінансового стану та недостатність запланованої капіталізації (Національний банк України, 2023a); АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК» – через наявні проблеми з ліквідністю та невиконанням банком письмових вимог Національного банку України (Національний банк України, 2023d).

Водночас посилюється політика Національного банку України щодо проведення фінансового моніторингу банками. Зокрема за порушення відповідних правил були виведені з ринку АТ «Айбокс Банк», АТ «АКБ «Конкорд». Важливо відзначити, що до банків вже були здійснені заходи впливу, зокрема до АТ «Айбокс Банк» – накладення штрафу, зупинення здійснення окремих видів операцій (двічі), відсторонення посадової особи банку від відповідної посади, письмове застереження (двічі); до АТ «АКБ «Конкорд» – штраф у розмірі 60,4 млн грн, письмове застереження (Національний банк України, 2023b; Національний банк України, 2023c).

Враховуючі потенційні загрози для банку пов'язані з виконанням функції суб'єкта первинного фінансового моніторингу, в тому числі, суттєві для фінансового результату банківської установи розміри можливих штрафів, варіативність можливих правопорушень, за які ці штрафи передбачені, анулювання ліцензії – дотримання законодавства з питань фінансового моніторингу стає ключовим питанням в управлінні комплаєнс-ризиком. Водночас активне застосування Національним банком України заходів впливу на практиці підтверджує актуальність комплаєнс-ризиком на сучасному етапі розвитку банківського сектору. Варто відзначити, що анулювання ліцензії у випадку АТ КБ «Приватбанк» за аналогією зазначених раніше банків є малоймовірним, з огляду на системність банку, проте це не знижує загрози застосування інших видів заходів впливу.

Основні вимоги до застосування ризик-орієнтованого підходу при здійсненні фінансового моніторингу полягають у необхідності врахування окремих критеріїв ризику, у тому числі географічне розташування державної реєстрації клієнта, вид товарів та послуг, що отримує клієнт, спосіб отримання послуг, характер та масштаб діяльності банку. Водночас такі ризики мають постійно оцінюватись та переоцінюватись, а розрахунки – бути актуальними та доступними.

Використання фінтеху дозволить підвищити рівень автоматизації процесу перевірки клієнтів та наданих їм послуг на наявність ризиків пов'язаних з

фінансовим моніторингом, що дає можливість забезпечити безперервність цього процесу, зберігаючи його ефективність з огляду на витрату ресурсів та мінімізацію потенційних помилок внаслідок ручної обробки інформації.

Хмарне обчислення характеризується перенесенням операцій, які спочатку виконувалися на місцевих серверах, в хмару для використання за запитом. Цей метод має низькі витрати та велику ефективність. Завдяки своїм унікальним перевагам, багато великих мережевих компаній приєдналися до рядів хмарного обчислення, що сприяло швидкому розвитку цієї технології. У фінансовій сфері комерційні банки також повинні вивчати, як фінтех-компанії використовують хмарне обчислення для передачі обчислень в хмару. У свою чергу блокчейн – це розподілений механізм обліку, який має різноманітні характеристики, такі як децентралізація, незмінність та анонімність. Це означає, що він відповідає бізнес-потребам фінансової індустрії в області безпеки даних, приватності та конфіденційності (Li et al., 2022).

Кейс АТ КБ «Приватбанк» є успішним прикладом використання хмарних сховищ. Зокрема на початку 2022 року в умовах військового стану здійснив перенесення ІТ систем з фізичного центру зберігання даних у «хмару» (*Фінансова безпека ...*). За 45 днів з 500 систем обрали 330 найважливіших для стабільної роботи банку, зокрема це інтернет-банкінг, карткові платежі, системи авторизації, функції обслуговування, інфраструктура контакт-центрів, підключення банкоматів, pos-термінали. До повномасштабної війни в банку було два фізичних дата-центри, розташованих у різних місцях країни, банківські системи та програми були продубльовані, що дозволяло забезпечити стабільність банку при відсутності одного з них (Майстренко, 2022). В умовах війни перенесення банківських інформаційних систем в хмарне середовище дозволяє нівелювати постійну загрозу знищення фізичних центрів зберігання даних.

Перенесення даних відбулося з використанням платформи Visa Cloud Connect – хмарної інфраструктури, що дає можливість клієнтам підключатися до VisaNet для обробки операцій. Процес підключення відбувається у декілька етапів: спочатку формується тестовий стенд, після чого Visa налаштовує для

банку підключення через хмару від системи банку до VisaNet. Кейс з АТ КБ «Приватбанк» став першим регіоні СЕМЕА (Центральна та Східна Європа, Близький схід та Африка) з моменту, як платформа стала доступною у США наприкінці 2021-го року. Для регіону Visa вивчала потреби ринків та не будувала технологічний майданчик раніше (Беловченко, 2022).

Останні роки багато вчених вважають, що вплив фінансової інновації на здатність комерційних банків приймати ризики є двостороннім або навіть нелінійним. Зокрема для визначення впливу інновацій на систему управління ризиками застосовується системний метод оцінки GMM для оцінки вищезазначених літературних тверджень. Вони зробили висновок, що існує дуже виразний обернений U-подібний зв'язок між ступенем фінансової інновації та здатністю комерційних банків до прийняття ризиків (Chen et al., 2022).

Поширення використання сучасних інновацій створює нові можливості для інформаційної системи банку щодо управління ризиками. Водночас результатом більшої залежності цифрової діяльності банківських установ від технології є підвищення рівня операційного ризику з яким стикається банк, що має декілька джерел. Банки спираються на третю сторону для управління відповідною технологічною інфраструктурою для підтримки інформаційної системи. Ефективність функціонування банку може бути під загрозою, якщо інформаційна система банку не буде належним чином інтегрована, тому банківські установи має бути переконані у коректності контролю та управління операціям. (Torban, 2020; Samorodov, Azarenkova, Golovko, Miroshnik & Babenko, 2019). Додатковим джерелом ризику є питання захисту, оскільки канали передачі даних повинні бути відкритими та водночас забезпечити збереження конфіденційності інформації (Alwan, 2018). Кіберризики зростають, коли банки виходять в онлайн і надають свої послуги через сторонні API. Шахрайство в банківській сфері посилюється, і функції управління ризиками повинні бути спроектовані з урахуванням цих нових типів ризиків (Mazayo et al., 2023).

Використання та застосування інформаційних технологій повинно супроводжуватися впровадженням ефективного управління ризиками для

зменшення різних потенційних ризиків, включаючи ризики аутсорсингу та кібербезпеки. Інформаційні технології є цінним активом для банку, тому його управління несе відповідальність не лише інформаційний технологічний підрозділ, але й всі сторони, які його використовують. Впровадження управління ризиками повинно відбуватися інтегровано на кожному етапі використання ІТ, від процесу планування, закупівлі, розробки, експлуатації, утримання до припинення та видалення ІТ-ресурсів (Mazayo et al., 2023).

На нашу думку доцільно розглядати проблему конфіденційності та безпеки даних при впровадженні фінансових технологій, зокрема використання хмарних сховищ, не тільки у розрізі надійності контрагента, а й в тому числі у надійності на кожному з етапів агрегування даних, зокрема збору інформації, її подальшої систематизації, передачі та відображення. Для зниження ризиків пов'язаних з впровадженням фінансових технологій необхідним є підвищення обізнаності співробітників щодо засад інформації безпеки та чітке визначення доступу до інформації, що містить комерційну таємницю, відповідно до посад фахівців банківської установи, їх обов'язків, повноважень та відповідальності.

З точки зору управління ризиками фінтех, особливо великі дані та технологічний нагляд, змінюють модель управління ризиками комерційних банків та покращать їхні здатності до управління ризиками, що знизить загальний рівень банківських ризиків. Управління ризиками є важливим фактором, який впливає на ризиковий підхід банків до своєї діяльності. За допомогою фінансових технологій комерційні банки можуть ефективно підвищити ефективність, точність, своєчасність та стабільність управління ризиками, особливо в ідентифікації та оцінці ризиків (Li et al., 2022).

По-перше, у визначенні ризиків традиційні комерційні банки створюють єдиний канал отримання інформації. Завдяки фінансовим технологіям традиційні банки можуть подолати обмеження часу та простору, максимально розширити клієнтську базу і диверсифікувати дані по різних вимірах. Далі банки можуть ефективно вирішити проблеми, такі як недостатність інформації та несвоєчасні оновлення (Li et al., 2022).

По-друге, при оцінці ризиків традиційні комерційні банки обмежені технологіями та відповідністю, і використання зовнішніх даних відносно невелике, а разом з високим відсотком ручного перегляду складно точно описати "рівень експозиції" ризиків. Тоді як застосування штучного інтелекту та великих даних може сприяти інтелектуалізації оцінки ризиків банку. Наприклад, моделі управління ризиками великих даних можуть проводити багатовимірний аналіз показників вимірювання ризиків, що допомагає зафіксувати взаємодію між різними змінними та точніше описати характеристики несплати користувачів, покращуючи тим самим можливість управління та контролю ризиків (Li et al., 2022). Ці технології дозволяють суб'єктам управління ризиками комерційного банку приймати більш ефективні рішення та створити інформаційну систему щодо управління ризиками, яка дозволить компаніям більше часу віддавати аналізу своїх даних, ніж їх управлінню (Mazayo et al., 2023).

Тому комерційним банкам в сучасному середовищі існування є необхідним широке залучення використання інструментів сучасного фінтеху, що підтверджується світовими дослідженнями впливу інноваційних технологій на ефективність системи управління банківськими ризиками. Новітні засоби є ключовим фактором для покращення інформаційної системи щодо управління ризиками та максимізації її ефективності з точки зору закріплених в законодавстві принципів.

Використання сучасних фінансових технологій: інструментів аналітики великих даних, штучного інтелекту дозволить максимізувати ефективність системи управління ризиками, а хмарних технологій та блокчейну знизити операційні ризики, пов'язані з фізичними сховищами даних, що стає дедалі більш актуальним в умовах військового стану.

Водночас впроваджуючи інноваційні підходи комерційні банки стикаються з новими видами технологічних ризиків, що необхідно враховувати при формуванні системи управління ризиками для забезпечення її стійкості, безпеки та конфіденційності даних, що обробляються та використовуються.

3.2 Визначення актуальних макроекономічних індикаторів для проведення стрес-тестування АТ КБ «Приватбанк»

На сучасному етапі розвитку банківського сектору першочерговим викликом є функціонування в умовах військового стану, що негативно впливає як на банки безпосередньо, так і на фінансовий стан контрагентів. Водночас умови діяльності банків України ускладнюються воєнними діями в країні, що впливають як безпосередньо на самі банки, активи яких знищуються, робота яких фізично обмежується, так і на стан вітчизняної національної економіки, платоспроможність клієнтів банку та рівень їх довіри до банківського сектору.

В умовах військових дій національній економіці притаманна невизначеність та висока динамічність макроекономічних індикаторів. Основним методом визначення готовності комерційного банку до тих чи інших подій, що призведуть до негативних наслідків та вплинуть на стабільність роботи банку є стрес-тестування. Стрес-тестування передбачає оцінку розмірів збитків банківської установи в разі реалізації екстремальних, однак реалістичних стрес-сценаріїв. В умовах великої війни ймовірність настання таких сценаріїв стає все більшою, що підсилює необхідність наявності адекватної програми стрес-тестування в комерційних банках.

При здійсненні стрес-тестування банк може самостійно визначати види макроекономічних та мікроекономічних показників, має можливість використовувати декілька методів стрес-тестування та додатково визначати необхідні види ризиків для проведення стрес-тестування враховуючи специфіку своєї діяльності.

Для визначення актуальних макроекономічних показників для здійснення стрес-тестування нами був проведений кореляційно-регресійний аналіз на основі даних АТ КБ «Приватбанк». В умовах військового стану одним з ключових ризиків постає ризик ліквідності, що відображає стабільність роботи банку у міру

притаманної безпрецедентної невизначеності, тому подальший аналіз буде акцентуватися саме на ньому.

Для проведення кореляційно-регресійного аналізу, результати якого будуть релевантними, необхідно є наповнена якісна вибірка. Аналіз у розрізі років не є доцільним, з огляду на його обмеженість через зміну підходів до обчислення показників ліквідності та суттєві зміни у функціонуванні банку внаслідок націоналізації. Водночас функціонування економіки та банківського сектору під час дії військового стану є безпрецедентним, тому доцільно здійснити кореляційний аналіз саме в цей період.

Враховуючи невелику тривалість функціонування банків в таких умовах зі статистичної точки зору для формування інформаційної бази ми можемо використати щомісячні дані. Для кореляційно-регресійного буде використаний аналізований період з червня 2022 року до червня 2023 року, що дозволить уникнути викривлень від шоківих змін на початку повномасштабної війни та сезонних коливань. Показник Y , що характеризуватиме стійкість банку до ризику ліквідності – коефіцієнт покриття ліквідності (LCR), розрахований за всіма валютами (LCR_{вв}), що за своєю сутністю враховує можливий вплив грошових коштів за 30 днів.

Макроекономічні показники, що на нашу думку мають потенційний взаємозв'язок з ризиком ліквідності наведені у таблиці 3.1, зокрема:

- рівень безробіття станом на кінець місяця (далі – X_1);
- індекс споживчих цін, розрахований у % до відповідного місяця попереднього року (далі – X_2);
- роздрібний товарообіг підприємств (далі – X_3);
- надходження до Зведеного бюджету України податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування (далі – X_4);
- обсяг реалізованої промислової продукції за КВЕД-2010 (далі – X_5);
- середньозважений курс купівлі долара США на готівковому ринку, грн за одиницю (далі – X_6).

Із зазначених вище показників певні з них пропонуються в тому числі Національним банком України: рівень безробіття, індекс споживчих цін. Також у Положенні зазначається офіційний курс гривні до іноземних валют, проте на нашу думку він не є коректним макроекономічним показником на даний момент, оскільки з початку запровадження військового стану він є фіксованим, натомість готівковий курс іноземної валюти є ринковим. Роздрібний товарообіг підприємств та обсяг реалізованої промислової продукції відображає стан функціонування підприємств. Через відсутність офіційних статистичних щомісячних даних щодо середньої заробітної плати – для відображення купівельної спроможності суб'єктів економіки на нашу думку доцільно використати податкові надходження, враховуючі проблему тінзації економіки доцільно дослідити непрямі податки, наприклад, податок на додану вартість.

Таблиця 3.1 – Вхідні дані для проведення кореляційно-регресійного дослідження

Місяць	LCR _{ВВ} , %	X ₁ , тис. осіб	X ₂ , %	X ₃ , млрд грн	X ₄ , млрд грн	X ₅ , млрд грн	X ₆ , грн за од.
06.22	239,37	316,4	21,5	73,1464	11,75913	193,3704	35,48
07.22	253,02	296,7	22,2	82,3249	35,44984	198,0177	37,58
08.22	285,12	278,6	23,8	84,5831	16,38587	220,3845	40,1
09.22	239,51	260,5	24,6	88,602	22,03227	220,0318	41,6
10.22	286,83	239,1	26,6	88,7994	14,19998	225,5479	40,58
11.22	305,12	208,9	26,5	90,3141	11,97392	236,27	40,34
12.22	311,01	186,5	26,6	104,5771	17,56785	256,1955	40,17
01.23	472,34	166	26	85,2842	11,79579	228,6337	40,525
02.23	526,89	150	24,9	82,4383	15,06214	236,6647	39,89
03.23	504,82	137,3	21,3	94,9665	9,9655	290,4562	38,54
04.23	472,53	127	17,9	94,7039	16,63276	269,7575	37,78
05.23	349,07	119,2	15,3	98,0915	17,28979	260,8709	37,6
06.23	393,43	113,4	12,8	98,106	17,54261	263,2771	37,24

Джерело: складено автором на основі (Макроекономічні показники, 2023; Валютний ринок, 2023; Наглядова статистика, 2023)

Для встановлення зв'язку між зазначеними показниками з коефіцієнт покриття ліквідності проведемо кореляційний аналіз, результати якого відображені у таблиці 3.2.

За відображеними даними, ми можемо зробити висновок, що курс валюти не має тісного взаємозв'язку з показником LCR_{ВВ}, тому на даному етапі даний фактор буде виключений для подальшого регресійного аналізу. Коефіцієнти кореляції для інших показників є прийнятними. Окремо слід відзначити тісний обернений взаємозв'язок коефіцієнта покриття ліквідності з рівнем безробіття та прямий взаємозв'язок з обсягом реалізованої промислової продукції. Висока кореляція обсягу реалізованої промислової продукції за КВЕД-2010 (X_5) з іншими змінними, а саме X_1 та X_3 – не призводить до мультиколінеарності за методом перевірки через розрахунок дисперсійно-інфляційного фактору (VIF), що не перевищує критичних значень.

Таблиця 3.2 – Коефіцієнти кореляції (R) макроекономічних показників та коефіцієнта покриття ліквідності у кореляційній матриці

	LCR _{ВВ}	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6
LCR _{ВВ}	1	-0,7959	-0,1888	0,2283	-0,4170	0,6632	0,0037
X_1	-0,7959	1	0,4705	-0,6839	0,3474	-0,8811	0,0273
X_2	-0,1888	0,4705	1	-0,2973	-0,1154	-0,4173	0,7123
X_3	0,2283	-0,6839	-0,2973	1	-0,0591	0,8080	0,1610
X_4	-0,4170	0,3474	-0,1154	-0,0591	1	-0,3770	-0,0943
X_5	0,6632	-0,8811	-0,4173	0,8080	-0,3770	1	-0,0131
X_6	0,0037	0,0273	0,7123	0,1610	-0,0943	-0,0131	1

Джерело: розраховано автором

На основі представленої вище матриці, за виключенням показника курсу покупки іноземної валюти було проведено регресійний аналіз, показники створеної регресійної моделі відображені у таблиці 3.3. За результатами дослідження можна побачити щільний взаємозв'язок між значенням Y , тобто

LCR_{ВВ}, та обраними змінним за коефіцієнтом детермінації, що становить 0,9533 та можливість її використання для прогнозування досліджуваного показника.

Таблиця 3.3 – Показники регресійної моделі

Показник	Значення коефіцієнта
Коефіцієнт кореляції R	0,9764
Коефіцієнт детермінації R ²	0,9533
Нормований R ²	0,9200
Стандартна помилка	29,6745
Спостереження	13

Джерело: розраховано автором

Складові регресійного рівняння зазначені у таблиці 3.4, за наведеними даними можемо побачити низьке р-значення, що свідчить про статистичну значущість результату дослідження.

Таблиця 3.4 – Складові рівняння регресії

Показник	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-Значення
Y-перетин	805,33	211,02	3,82	0,0066
Рівень безробіття (X ₁)	-1,46	0,26	-5,57	0,0008
Індекс споживчих цін (X ₂)	8,22	2,37	3,47	0,0104
Роздрібний товарообіг підприємств (X ₃)	-12,55	2,01	-6,24	0,0004
Податок на додану вартість (X ₄)	3,59	1,75	2,05	0,0790
Обсяг реалізованої промислової продукції за КВЕД 2010 (X ₅)	3,04	0,89	3,43	0,0110

Джерело: розраховано автором

Рівняння регресії має наступний вигляд:

$$Y = 805,33 - 1,46x_1 + 8,22x_2 - 12,55x_3 + 3,59x_4 + 3,04x_5 \quad (3.1)$$

Відповідно можемо зробити висновок, що ліквідність банку збільшується при підвищенні обсягу реалізації промислової продукції, надходжень до бюджету від податку на додану вартість, індексу споживчих цін, а також при зниженні рівня безробіття та роздрібного товарообігу підприємств.

Проведений нами кореляційно-регресійний аналіз на прикладі ризику ліквідності дає змогу виявити основні економічні показники, які впливають на стабільність функціонування АТ КБ «Приватбанк» та є необхідними у тому числі при проведенні внутрішнього стрес-тестування у процесі управління ризиками. В умовах військових дій національній економіці притаманні постійні зміни та невизначеність, що ускладнює необхідний для ефективного функціонування банку процес прогнозування. Висока динамічність потребує більш частішого проведення прогнозних розрахунків, коригування раніше сформованих прогнозів, чому може сприяти використання інноваційних інструментів фінансових технологій для пришвидшення цих процесів, збільшення їх точності та ефективності.

ВИСНОВКИ

Сутністю банківських ризиків є специфічна ознака банківської діяльності, що характеризується ймовірністю виникнення збитків, додаткових втрат, недоотриманням запланованих доходів або зменшенням вартості капіталу банку внаслідок впливу негативних зовнішніх та внутрішніх факторів.

При здійсненні класифікації банківських ризиків були виділені специфічні банківські ризики, що у свою чергу розподіляються на фінансові (такі як кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий ризик) та нефінансові (такі як стратегічний, ризик репутації, операційний, комплаєнс-ризик), що з одного боку відображають джерела формування ризику, з іншого – характеризують можливість оцінки таких ризиків, зокрема нефінансові підлягають кількісному виміру в меншій мірі.

Водночас для удосконалення системи управління банківськими ризиками необхідним є виділення окремо технологічного ризику, що безпосередньо пов'язаний із впровадженням нових фінтех-проектів або інструментів та буде включати вже виділені ризики інформаційної безпеки, у тому числі кіберризик та ризик інформаційно-комунікаційних технологій, а також ризик цифрової функціональної моделі та ризик зараження.

Вітчизняний банківський сектор протягом останніх років активно розвивається, що спостерігається за базовими показниками, такими як обсяг активів та прибутковість банку, водночас збільшується рівень концентрації зі зниженням кількості банківських установ. Залишається вагомою проблема високого рівня непрацюючих кредитів, що посилюється для діяльності банків в умовах військового стану та негативно впливає на кредитний ризик характерний банківській системі. Характерний кредитний ризик водночас зі зниженням попиту на строкові депозити серед клієнтів фінансових установ в умовах військового стану посилює ризик ліквідності для банківської системи. Функціонування банків відбувається в умовах постійної волатильності цінних показників, таких як

облікової ставки НБУ, процентних ставок за кредитами та депозитами, та курсу гривні, що відображає актуальність процентного та валютних ризиків.

За проаналізованими даними АТ КБ «Приватбанк» при формуванні системи управління ризиками орієнтується на фінансові та нефінансові категорії ризиків. Щодо фінансових ризиків найбільш проблемним питанням є кредитний ризик: наявна висока частка реалізованого ризику у вигляді непрацюючих кредитів у активах банку, зокрема виданих до 16 грудня 2016 року, робота з якими зводиться до списання за рахунок сформованих резервів та неспроможність банку вживати ефективних заходів до повернення проблемної заборгованість. За період 2018-2022 років результати зниження знецінених кредитів були забезпечені в першу чергу списанням у 2020 році за рахунок резерву.

АТ КБ «Приватбанк» активно використовує інструменти ринку капіталів, зокрема інвестиції в державні боргові цінні папери, що знижує кредитний ризик для портфеля банку. Водночас питома вага не прострочених позик збільшується, що свідчить про позитивні наслідки діяльності банку щодо кредитного ризику, проте низькоінтенсивними. Крім того, варто відзначити високий рівень забезпеченості активів, що характеризується дотриманням нормативів капіталу, високим рівнем резервів, що покривають зокрема знецінені кредити та збільшення обсягу застави за кредитними операціями.

Наступною суттєвою проблемою для АТ КБ «Приватбанк» є ризик ліквідності, що посилюється внаслідок зовнішніх факторів, зокрема в умовах невизначеності під час дії військового стану в країні. Водночас ресурсна база банку сформована в переважній більшості з короткострокових фінансових інструментів, зокрема коштів клієнтів, натомість левова частка ресурсів вкладена банком в багаторічні цінні папери.

Розрив у активах та зобов'язаннях за терміном погашення в АТ КБ «Приватбанк» водночас підсилює процентний ризик, що сконцентрований у фінансових інструментах з терміном погашення до 1 місяця та понад 1 рік. Загальний рівень активів чутливих до рівня процентної ставки перевищує рівень відповідних зобов'язань, що формує позитивний GAP та надає можливість

отримати додатковий прибуток при підвищенні цінкових показників, що характерно сучасній банківській системі. Проте суттєвий негативний GAP для найбільш обігових серед виділених керівництвом банку фінансових інструментів зі строком погашення до 1 місяця зумовлює можливість отримання збитків у короткостроковій перспективі після підвищення процентних ставок.

Ризик-менеджмент АТ КБ «Приватбанк» є ефективним з точки зору дотримання економічних нормативів встановлених Національним банком України, проте наявна проблема дотримання нормативу загальної довгої відкритої валютної позиції, що зумовило необхідність підписання з Національним банком окремої угоди, яка визначає графік приведення нормативу до встановленої норми.

Використання інструментів сучасного фінтеху у системі управління ризиками є необхідним в сучасному середовищі функціонування комерційних банків, що підтверджується світовими дослідженнями ефективності інноваційних технологій. Новітні засоби є ключовим фактором для удосконалення інформаційної системи щодо управління ризиками та максимізації її ефективності з точки зору закріплених в законодавстві принципів.

Проведений нами кореляційно-регресійний аналіз на прикладі ризику ліквідності дає змогу виявити основні економічні показники, які впливають на стабільність функціонування АТ КБ «Приватбанк» та є необхідними у тому числі при проведенні внутрішнього стрес-тестування у процесі управління ризиками, зокрема це рівень безробіття, індекс споживчих цін, роздрібний товарообіг підприємств, надходження до Зведеного бюджету України у вигляді податку на додану вартість, обсяг реалізованої промислової продукції.

В умовах військових дій національній економіці притаманні постійні зміни та невизначеність, що ускладнює необхідний для ефективного функціонування банку процес прогнозування. Висока динамічність потребує більш частішого проведення прогнозних розрахунків, коригування раніше сформованих прогнозів, чому може сприяти використання інноваційних інструментів фінансових технологій для пришвидшення цих процесів, збільшення їх точності та ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alwan Ali Naser, 2018, The role of accounting information in financial risk assessment (Practical Study), *Sci.Int. (Lahore)*, 30(3), 359-3686
2. Awad, S.S., & Wathik, I.M. (2022). Using data mining tools to the prediction of going concerns on auditor opinion-empirical study in Iraqi commercial. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 26(3), 1-13.
3. Chen, B., Yang, X., & Ma, Z. (2022). Fintech and financial risks of systemically important commercial banks in China: an inverted U-shaped relationship. *Sustainability*.
4. Feyen, E., Frost, J., Gambacorta L. Natarajan, H., & Saal M. (2021). "Fintech and the digital transformation of financial services: implications for market structure and public policy," *BIS Papers, Bank for International Settlements*, (117).
5. *Interest over time* (2023). Google Trends. <https://trends.google.com/trends/explore?cat=37&date=2022-01-01%202022-12-31&q=Risk%20management,Liquidity,Credit%20risk,Operational%20risk&hl=en>
6. Li G., Elahi E., & Zhao L. (2022). Fintech, Bank Risk-Taking, and Risk-Warning for Commercial Banks in the Era of Digital Technology. *Front. Psychol.* 13:934053. doi: 10.3389/fpsyg.2022.934053
7. Mazayo, K., Agustina, S. ., & Asri, R. . (2023). Application of Digital Technology Risk Management Models in Banking Institutions Reflecting The Digital Transformation of Indonesian Banking BLUEPRINT. *International Journal of Cyber and IT Service Management*, 3(2), 130–143. <https://doi.org/10.34306/ijcitsm.v3i2.137>
8. Mazayo, K., Agustina, S. ., & Asri, R. . (2023). Application of Digital Technology Risk Management Models in Banking Institutions Reflecting The Digital Transformation of Indonesian Banking BLUEPRINT. *International Journal of Cyber and IT Service Management*, 3(2), 130–143. <https://doi.org/10.34306/ijcitsm.v3i2.137>
9. Ramlall, I. (2018). «FinTech and the financial stability board,» in *Understanding Financial Stability* (Bingley: Emerald Publishing Limited), 71–81. doi: 10.1136/annrheumdis-2021-220679

10. Samorodov, B.V., Azarenkova, G.M., Golovko, O.G., Miroshnik, O.Y., & Babenko, M.V. (2019). Credit risk management in the bank's financial stability system. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 4(31), 301-310.
11. Torban, T.K. (2020). Assessment of credit risk management in micro finance institutions: A Case of Adama Town MFIs, Ethiopia. *Srusti Management Review*, 13(1), 42-53.
12. Von Solms, J., & Langerman, J. (2020). Risks and Threats Arising from the Adoption of Digital Technology in Treasury. *Communications in Computer and Information Science*. https://doi.org/10.1007/978-3-030-66039-0_1
13. Абрамова, А. С. (2022). Трансформаційна природа операційних ризиків комерційних банків. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 3. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-08-01>
14. Беловченко А. (2022). Як «ПриватБанк» переніс операції у хмару: технічний бік процесів. DOU. <https://dou.ua/lenta/news/how-privatbank-transferred-operations-to-the-cloud/>
15. Благун, І. І. (2021). *Стійкість банківської системи України в умовах турбулентності фінансового ринку* (Публікація № 08.00.08) [Автореф. дис. д-ра екон. наук]. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82497>
16. Боднар О. А., Тішечкіна К. В., Іваненко Г. Ю., & Тарасенко В. П. (2019). Управління та засоби мінімізації кредитного ризику банку. *Modern Economics*, (15), 21-26. <http://dSPACE.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6161>.
17. Брутян, К. С. (2018). *Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2018_3/239.pdf
18. *Валютний ринок*. (2023). Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/markets/currency-market>
19. Віблій П. І., & Жаржинська А. Ю. (2019). Дослідження кредитних ризиків комерційних банків та методи їх оцінювання. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*, 1(1), 8-13.

20. Вінниченко О. В., & Гудзь А. В. (2020). Фінансовий стан банку та методи його оцінки в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, (69). <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
21. Вовкова В. В., & Власенко О. С. (2021). Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. *Економіка і організація управління*, 2(42), 76-85.
22. Волкова Н. І., & Мухіна А. С. (2020). Впровадження моделі оцінки впливу ризиків на фінансову стійкість АТ «ПУМБ». *Економіка і організація управління*, (39), 104-112. <https://jeou.donnu.edu.ua/article/download/9707/9631>
23. *Вторинний ринок ОВДП*. (2023). Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/markets/secondary-ovdp-chart>
24. Дробніцька О. Р. (2018). Проблемні кредити банків: сучасний стан та можливості управління ними через процес сек'юритизації активів. *Інноваційна економіка*, 6(44), 267-272.
25. *Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції*. (б. д.). Приватбанк. https://static.privatbank.ua/files/economic_normativi_ta_limiti_12022020.pdf
26. Євченко Т. І. (2018). Банківська система України: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка*, (6), 40–41.
27. Жигайло Г. Г. (2019). Фінансові інструменти: визнання та оцінка. *Вісник Національного банку України*, (1), 12-13.
28. Івасів І. Б., & Гарбар Є. С. (2018). Фінансова стійкість банків в умовах високої волатильності ринків. *Вісник КНТЕУ*, (2), 47-55.
29. Кудіна В. Г. (2021). Класифікація ризиків у банківській сфері: теорія та практика. *Вісник Східноукраїнського університету ім. В. Даля*, 2(15), 34–39.
30. Ларіонова К. Л. (2020). Аналіз та проблеми оцінки кредитного ризику банків України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, (1), 233-240.

31. Лінгур І. В., & Ковач С. С. (2021). Зниження кредитних ризиків як напрямів мінімізації їх негативних впливів. *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських*, 145-146.
32. Лінтур І., & Ковач С. (2021.) Напрямки дослідження ризиковості кредитних операцій в банківському бізнесі. *Економіка та суспільство*, (25), 112-115.
33. Майстренко, О. (2022). «Наш ІТ-відділ — ціла армія». СОО «ПриватБанку» *Маріуш Качмарек про рекордно швидку міграцію в хмару, роботу під час війни і бронювання від мобілізації*. DOU. <https://dou.ua/lenta/interviews/kaczmarek-about-privatbank-migration/>
34. *Макроекономічні показники*. (2023). Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>
35. Матвійчук Н. М., & Купіч Б. В. (2021). Кредитний ризик комерційних банків в Україні. *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд*, 36-37.
36. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків", Вказівки Національного банку України № 104 (2004) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04#Text>
37. *Наглядова статистика*. (2023). Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
38. Наумчук Н. В. (2021). Суть кредитного ризику та формування методів його оцінки. «*Студентські наукові читання: 2021*». *Поліський національний університет*, 64-67.
39. Наумчук Н. В. (2022). Оптимізація методів оцінки кредитного ризику. *Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу*, 225-228.
40. Національний банк України. (2022а, 3 червня). *АТ "Мегабанк" віднесено до категорії неплатоспроможних*. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/at-megabank-vidneseno-do-kategoriyi-neplatospromojnih>

41. Національний банк України. (2022b, 9 серпня). *АТ "Банк Січ" віднесено до категорії неплатоспроможних.* <https://bank.gov.ua/ua/news/all/at-bank-sich-vidneseno-do-kategoriyi-neplatospromojnih>
42. Національний банк України. (2023, 8 лютого). *АТ "Банк Форвард" віднесено до категорії неплатоспроможних.* <https://bank.gov.ua/ua/news/all/at-bank-forward-vidneseno-do-kategoriyi-neplatospromojnih>
43. Національний банк України. (2023b, 7 вересня). *АТ «Український будівельно-інвестиційний банк» віднесений до категорії неплатоспроможних.* <https://bank.gov.ua/ua/news/all/at-ukrayinskiy-budivельно-investitsiyiniy-bank-vidneseniy-do-kategoriyi-neplatospromojnih>
44. Пернарівський О. (2018). Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків. *Вісник НБУ*, (4), 44–48.
45. Петренко В. О. (2020). Управління кредитними ризиками банку. *Матеріали студентської наукової конференції*, 1, 235-237.
46. Пірог В. В. (2019). Вплив ризиків на фінансову стійкість комерційного банку. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*, (2), 173-178.
47. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, Постанова Національного банку України № 368 (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>
48. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, Постанова Національного банку України № 351 (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>
49. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, Постанова Національного банку України № 64 (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>
50. Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR), Рішення Національного банку України № 101-рш (2021) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr101500-18#Text>

51. Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), Рішення Національного банку України № 1001-рш (2021) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1001500-19#Text>
52. Прядко О. (2018). Задача розподілу кредитних коштів банку з мінімальною величиною ризику з врахуванням потреб позичальників. *Прикладна математика та інформатика*, (19), 81-85.
53. *Статистика фінансового сектору*. (2023). Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
54. Уваров К. (2019). Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: орієнтир на майбутнє. *Вісник Національного банку України*, (1), 60-63.
55. Фалюта А. В. (2019). Функції керівництва в управлінні бізнесом. *Вісник Львівського університету*, (57), 291-297.
56. *Фінансова безпека понад усе. ПриватБанк завершив міграцію у «хмару»*. (2022). Приватбанк. <https://privatbank.ua/news/2022/4/29/1637>
57. *Фінансова звітність*. (2023). Приватбанк. <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>
58. Циганюк Д. Л., & Рудняк А. Д. Аналіз фінансового стану банківського сектору України. *Вісник СумДУ, Серія «Економіка»*, (1), 155-162. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/78751>
59. Шило Ж. С. (2021). Кредитний ризик комерційного банку: причини виникнення та методи управління. *In The VII International Science Conference «Modernscience and practice»*, 21-23.

ДОДАТОК А

Види банківських ризиків

Таблиця А.1 – Тракткування видів банківських ризиків

Вид ризику	Визначення
Кредитний ризик	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання боржником/контрагентом узятих на себе зобов'язань відповідно до умов договору. Кредитний ризик виникає за всіма активними банківськими операціями, за винятком боргових цінних паперів та інших фінансових інструментів у торговій книзі банку;
Ризик ліквідності	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок неспроможності банку забезпечувати фінансування зростання активів та/або виконання своїх зобов'язань у належні строки
Процентний ризик банківської книги	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок впливу несприятливих змін процентних ставок на банківську книгу. Процентний ризик банківської книги впливає на економічну вартість капіталу банку та чистий процентний дохід банку
Ринковий ризик	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок несприятливого впливу факторів ринкового ризику (курсів іноземних валют, процентних ставок та/або інших факторів) на вартість/ціну інструментів
Компласн-ризик	Імовірність виникнення збитків/санкцій, додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів або втрати репутації внаслідок невиконання банком вимог законодавства, нормативно-правових актів, ринкових стандартів, правил добросовісної конкуренції, правил корпоративної етики, виникнення конфлікту інтересів, а також внутрішньобанківських/внутрішньогрупових документів банку
Операційний ризик	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок недоліків або помилок в організації внутрішніх процесів, навмисних або ненавмисних дій працівників банку або інших осіб, збоїв у роботі систем банку або внаслідок впливу зовнішніх факторів. Операційний ризик уключає юридичний ризик, однак має виключати ризик репутації та стратегічний ризик
Юридичний ризик	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання запланованих доходів унаслідок неочікуваного застосування норм законодавства через можливість їх неоднозначного тлумачення або унаслідок визнання недійсними умов договору у зв'язку з їх невідповідністю вимогам законодавства України
Стратегічний ризик	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок неправильних управлінських рішень та неадекватного реагування на зміни в бізнес-середовищі
Ризик репутації	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок несприятливого сприйняття іміджу банку клієнтами, контрагентами, акціонерами, наглядовими та контролюючими органами

Продовження таблиці А.1

Ризик розрахунків	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання контрагентом своїх зобов'язань після того, як банк виконав свою частину зобов'язань
Ризик країни	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання доходів унаслідок впливу на діяльність боржника-контрагента несприятливих умов в економічній, соціальній, політичній сферах іншої країни
Трансфертний ризик	Імовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання запланованих доходів унаслідок того, що у банку або його боржників/контрагентів, які є нерезидентами, немає можливості отримання іноземної валюти за кордоном та/або перерахування її в Україну
Ризик розривів	Виникає через різницю в строках погашення (для інструментів з фіксованою процентною ставкою) або зміни величини індексу процентної ставки (для інструментів із плаваючою процентною ставкою) активів, зобов'язань та позабалансових позицій в банківській книзі
Базисний ризик	Виникає через те, що немає достатнього тісного зв'язку між коригуванням ставок, отриманих та сплачених за різними інструментами, всі інші характеристики яких щодо переоцінки є однаковими
Ризик опціонності	Виникає через проведення банком операцій з опціонами (автоматичний ризик опціонності) або наявності вбудованих опціонів у стандартних продуктах банку (поведінковий ризик опціонності).
Ризик дефолту	Виникає через невиконання емітентом боргового цінного папера або іншого інструменту, що міститься в торговій книзі банку, своїх контрактних зобов'язань
Процентний ризик торгової книги	Виникає через несприятливі зміни ринкових процентних ставок, що впливають на вартість боргових цінних паперів або інших фінансових інструментів, торгівля якими на організованих ринках капіталу та поза ними характеризується ринковою поведінкою, властивою борговим цінним паперам, що утримуються в торговій книзі банку
Ризик кредитного спреду	Виникає через розширення (збільшення) кредитного спреду між дохідністю до погашення цінного папера або іншого фінансового інструменту з фіксованим прибутком, що міститься в торговій книзі банку, та безризиковою дохідністю до погашення (дохідністю до погашення облігацій внутрішньої державної позики, номінованих у національній валюті) з аналогічною дюрацією, яка впливає на ринкову вартість таких інструментів.
Фондовий ризик	Виникає через несприятливі зміни ринкової ціни пайових цінних паперів або інших фінансових інструментів, торгівля якими на організованих ринках капіталу та поза ними характеризується ринковою поведінкою, властивою пайовим цінним паперам, що утримуються в торговій книзі банку
Валютний ризик	Виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют, що впливають на вартість/ціну інструментів, що утримуються в торговій та банківській книгах банку
Товарний ризик	Виникає через несприятливі зміни ринкової ціни товарів, що утримуються в торговій та банківській книгах банку
Ризик волатильності	Виникає через несприятливі зміни волатильності ринкових цін, процентних ставок, ринкових індексів і валютних курсів, що призводять до зменшення вартості опціонів, включаючи вбудовані опціони в інші фінансові інструменти

Джерело: складено на основі (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023)

ДОДАТОК Б

Моделі та інструменти оцінки ризиків

Таблиця Б.1 – Інструменти та методи вимірювання банківських ризиків визначені Національним банком України

Вид ризику	Інструменти та методи
Ризик ліквідності	Аналіз дотримання нормативів ліквідності та норм обов'язкового резервування, установлених Національним банком. GAP-аналіз, що відображає часову неузгодженість між вимогами та зобов'язаннями банку. Аналіз концентрації зобов'язань банку за значимими групами контрагентів, інструментами/продуктами. Моніторинг наявних необтяжених високоякісних ліквідних активів, що підтримуються як можливе забезпечення на випадок реалізації стрес-сценаріїв. Аналіз ризику ліквідності банку в межах операційного дня. Аналіз інформації про ситуацію на ринку цінних паперів та фінансовому секторі, а також ринкових характеристик цінних паперів, включених до переліку високоякісних ліквідних активів. Аналіз ризику ліквідності банку в межах операційного дня, а саме розрахунок таких показників як максимальне використання ліквідності в межах операційного дня та доступної миттєвої ліквідності на початок кожного робочого дня.
Процентний ризик банківської книги	Метод EVE – величина зміни економічної вартості капіталу банку. Інструменти: метод модифікованої дюрації або метод зміни економічної вартості капіталу. Метод NPI – величина зміни чистого процентного доходу банку. Інструменти: GAP-аналіз або метод зміни чистого процентного доходу. Інші інструменти, що наведені в документі ЕВА "Guidelines on the management of interest rate risk arising from non-trading activities"
Операційний ризик	Аналіз результатів перевірок, здійснених підрозділом внутрішнього аудиту та зовнішнім аудитором. Створення та ведення бази внутрішніх подій операційного ризику та аналіз накопиченої в ній інформації. Ключові показники ризику (Key Risk Indicators - KRI). Самооцінка операційного ризику (Risk Self Assessments). Сценарний аналіз (Scenario Analysis). Створення та ведення бази зовнішніх подій операційного ризику та аналіз накопиченої в ній інформації (External Data Collection and Analysis). Вимірювання (Measurement). Аналіз карт процесів (Business Process Mapping). Порівняльний аналіз (Comparative Analysis).
Ринковий ризик, у т.ч.:	Банк самостійно обирає підхід до оцінки VaR або ES: історичне моделювання, параметрична модель, сценарне моделювання за методом Монте-Карло, ARCH і GARCH-моделі. Банк має право обрати інший підхід до оцінки VaR або ES, забезпечуючи дотримання таких мінімальних кількісних характеристик: довірча ймовірність - не нижче ніж 99 % для VaR та 97,5% для ES;

Продовження таблиці Б.1

ризик дефолту	Порядок оцінки кредитного ризику за активними банківськими операціями, установлений Положенням № 351
процентний ризик торгової книги та ризик кредитного спреду	Модифікованій дюрації, що забезпечує оцінку відносної зміни справедливої вартості боргових інструментів у торговій книзі банку в разі зміни їх дохідності до погашення на один базисний пункт. Вартості під ризиком (VaR). Очікуваних втрат (Expected Shortfall, ES).
ризик волатильності, фондового, валютного та товарного ризиків	Метод вартості під ризиком (VaR) або метод очікуваних втрат (Expected Shortfall, ES). Банк для вимірювання ризику волатильності використовує метод веги, який вимірює чутливість вартості опціону до волатильності базової змінної.

Джерело: складено на основі (Про затвердження Положення про організацію ..., 2023)

ДОДАТОК В

Функції суб'єктів системи управління ризиками АТ КБ «Приватбанк»

Суб'єктами системи управління ризиками у Банку є:

- наглядова рада;
- комітет з питань аудиту Наглядової ради;
- комітет з питань ризиків Наглядової ради;
- правління Банку;
- комітет з управління операційними ризиками та інформаційної безпеки;
- кредитний комітет;
- комітет з питань управління активами та пасивами;
- комітет з питань управління непрацюючими активами;
- внутрішній аудит;
- блок підрозділів з питань управління ризиками;
- напрямок Compliance;
- департамент ринків капіталу;
- департамент аналізу активів, зобов'язань та інвестицій;
- інші підрозділи підтримки (Бек-та Мідл-офіс);
- бізнес-підрозділи, що безпосередньо приймають ризики.

Наглядова рада – несе повну відповідальність за управління ризиками, на які наражається Банк у своїй діяльності та, відповідно:

- забезпечує створення та функціонування, здійснює контроль за ефективністю системи управління ризиками та внутрішнього контролю;
- визначає та контролює дотримання корпоративних цінностей Банку, які базуються на здійсненні бізнесу на законних та етичних принципах, та постійно підтримує високу культуру управління ризиками;

– створює та підтримує на належному рівні організаційну структуру, інформаційну систему щодо управління ризиками та внутрішній контроль, що забезпечують ефективне управління ризиками;

– забезпечує, щоб політика винагороди в Банку відповідала та сприяла ефективному управлінню ризиками, не стимулюючи прийняття надмірного рівня ризику;

– забезпечує, щоб практика управління ризиками була невід'ємною частиною стратегічного планування;

– затверджує внутрішньобанківські документи з питань управління ризиками та здійснює нагляд за їх дотриманням/впровадженням/оновленням;

– затверджує перелік лімітів (обмежень) щодо кожного виду ризику та процедуру ескалації порушень лімітів ризиків;

– затверджує План відновлення діяльності Банку (з урахуванням Змін до Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, затверджених Постановою Правління НБУ №80 від 22.04.2022) та забезпечує виконання функцій щодо відновлення діяльності Банку іншими суб'єктами системи управління ризиками;

– затверджує призначення та звільнення Головного ризик-менеджера (CRO) та Головного комплаєнс-менеджера (CCO);

– встановлює випадки накладання заборони (вето) CRO та/або CCO на рішення Правління банку, комітетів та інших колегіальних органів Правління банку;

– забезпечує функціонування системи внутрішнього контролю та нагляд за її ефективністю;

– розглядає управлінську звітність щодо ризиків та приймає рішення щодо застосування відповідних заходів з управління ризиками;

– вживає заходів для запобігання виникнення конфліктів інтересів у Банку, сприяє їх врегулюванню та повідомляє Національний банк України про конфлікти інтересів, що виникають у Банку.

Комітет з питань ризиків Наглядової ради – є постійно діючим колегіальним органом, що створений та функціонує з метою надання допомоги Наглядовій раді у частині її функції з забезпечення функціонування системи ризик-менеджменту у Банку. Комітет з питань ризиків Наглядової ради виконує наступні основні функції:

- бере участь у розробці організаційної структури управління ризиками та внутрішнього контролю з метою забезпечення раціонального управління ризиками, належного рівню внутрішнього контролю;

- здійснює моніторинг та аналіз поточного портфелю та рівня ризиків, що приймаються Банком;

- здійснює контроль за дотриманням граничних показників ризиків, що встановлені Наглядовою радою;

- забезпечує наявність та підтримання в актуальному стані (перегляд - не рідше 1 разу на рік) внутрішніх документів Банку з питань управління ризиками та функціонування системи внутрішнього контролю (з урахуванням Змін до Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, затверджених Постановою Правління НБУ № 80 від 22.04.2022);

- здійснює нагляд та надає Наглядовій раді рекомендації щодо адекватності капіталу Банку та ліквідності;

- надає Наглядовій раді пропозиції щодо удосконалення системи управління ризиками та системи внутрішнього контролю;

- переглядає та надає Наглядовій раді рекомендації щодо забезпечення безперервної діяльності та планів відновлення діяльності.

Внутрішній аудит – є складовою системи внутрішнього контролю у Банку та виконує наступні основні функції:

- здійснює ідентифікацію та оцінку основних сфер ризику Банку, у тому числі наявності та ефективності роботи системи управління ризиками, відповідність такої системи видам та обсягам здійснюваних операцій, та системи внутрішнього контролю, здатності цих систем реагувати на нові та посилюючи ризики, обґрунтованості рівня ризику, який Банк готовий приймати;

- забезпечує надання Наглядовій раді, Комітет з питань аудиту та Ризиків Наглядової ради, Правлінню Банку незалежної обґрунтованої оцінки ефективності дій, заходів та перевірок у сфері ризиків, з якими стикається Банк;

- виробляє та надає рекомендації щодо усунення недоліків, щодо вдосконалення та підвищення ефективності систем управління ризиками та внутрішнього контролю у Банку, забезпечує моніторинг прийнятих заходів щодо усунення недоліків та врахування рекомендацій.

Правління Банку – несе відповідальність за впровадження стратегії та політики управління ризиками, культури управління ризиками, системи управління ризиками та внутрішнього контролю, процедур, метод та інших заходів щодо ефективного управління ризиками, затверджених Наглядовою радою Банку, та, відповідно:

- забезпечує розробку, розробляє, погоджує або затверджує (у залежності від виду документу) внутрішньобанківські документи з питань управління ризиками;

- забезпечує підготовку та надання Наглядовій раді Банку управлінської звітності щодо величини всіх видів ризиків, на які наражається Банк, у тому числі в розрізі нових видів продуктів чи значних змін;

- розробляє заходи щодо оперативного усунення недоліків у функціонуванні системи управління ризиками, виконання рекомендацій та зауважень за результатами оцінки в рамках системи внутрішнього контролю, перевірок підрозділу внутрішнього аудиту, зовнішніх аудиторів та наглядових органів.

Кредитний комітет приймає рішення щодо здійснення активних операцій Банком в межах лімітів повноважень, встановлених Правлінням Банку, затверджує ліміти на здійснення операцій з банками-контрагентами, купівлю цінних паперів, здійснює нагляд за значними кредитними проектами. Також Кредитний комітет затверджує методики, інструкції, порядки, форми, моделі та інші регламентні чи процедурні документи щодо виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та пом'якшення кредитних ризиків на всіх

організаційних рівнях. Засідання Кредитного комітету відбуваються не рідше одного разу на тиждень.

Комітет з управління активами та пасивами. Основною метою створення і діяльності Комітету є забезпечення ефективності та безперервності процесу управління активами та пасивами Банку, моніторингу ризику ліквідності, ринкового, процентного ризику банківської книги та вжиття відповідних заходів, спрямованих на мінімізацію даних ризиків та максимізацію фінансового результату Банку. Засідання Комітету з управління активами та пасивами відбуваються раз на місяць.

Комітет з управління операційними ризиками та інформаційною безпекою. Комітет створений та функціонує з метою забезпечення комплексності та ефективності процесів управління операційним та інформаційним ризиками, впровадження та функціонування систем внутрішнього контролю та управління інформаційною безпекою, управління ризиками, що виникають в процесі взаємовідносин з небанківськими установами. Засідання Комітету з управління операційними ризиками та інформаційної безпеки відбуваються раз на місяць.

Комітет з питань управління непрацюючими активами. Комітет створений для забезпечення ефективної роботи з проблемними активами, з метою зменшення рівня та обсягу проблемних активів Банку шляхом оперативного прийняття рішень і забезпечення ефективності процесів управління проблемною заборгованістю. До сфери діяльності Комітету відносяться всі проблемні активи Банку, включаючи активи що включені до списку спостереження, стягнуте майно та токсичні активи.

Департамент ринків капіталу. Департамент ринків капіталу відповідає за оперативне управління ліквідністю та валютною позицією Банку.

Департамент аналізу активів, зобов'язань та інвестицій. Департамент аналізу активів, зобов'язань та інвестицій щоденно здійснює розрахунок та контроль дотримання Банком нормативних показників ліквідності, встановлених НБУ, а також внутрішніх показників ризику ліквідності, готує звіти з поточного стану ліквідності Банку.

Блок підрозділів з питань управління ризиками – є незалежним від бізнес-підрозділів, не приймає участь у отриманні доходів Банку. Блок підрозділів з питань управління ризиками є підпорядкованим Головному ризик-менеджеру (CRO). У свою чергу CRO є підпорядкованим та підзвітним Наглядовій раді, а також має право безперешкодно звертатись до Наглядової ради та/або Комітету з питань ризиків Наглядової ради. CRO має право накладати заборону (вето) на рішення колегіальних органів, створених Правлінням Банку.

Блок підрозділів з питань управління ризиками виконує наступні основні функції:

- забезпечує функціонування системи управління кредитним ризиком, операційним ризиком, ринковим, процентним ризиком банківського портфелю (кредитів, депозитів, тощо) та ризиком ліквідності шляхом здійснення своєчасного виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування щодо кожного виду ризиків;

- розробляє/бере участь у розробці та підтримує (у залежності від виду документу) в актуальному стані внутрішньобанківські нормативні документи (процедури, методики, положення тощо) з питань управління ризиками;

- готує висновки щодо запропонованих бізнес-підрозділами кредитних проектів як щодо нових кредитів, так і щодо зміни умов за діючими/існуючими кредитами;

- готує та надає звіти щодо ризиків Наглядовій раді Банку не рідше одного разу на квартал, Комітету з питань ризиків Наглядової ради, Правлінню Банку, а також комітетам Правління Банку – не рідше одного разу на місяць, у разі виявлення ситуацій, що потребують невідкладного інформування ради Банку – в якомога коротші строки;

- здійснює стрес-тестування ризиків;

- здійснює моніторинг дотримання лімітів ризиків, показників ризик-апетиту;

- розробляє та впроваджує систему раннього виявлення потенційно проблемних клієнтів, фінансування яких може мати підвищений кредитний ризик;

- забезпечує виконання та контроль за процедурами розрахунку резервів згідно з МСФЗ та розміру кредитного ризику згідно з вимогами Національного банку України у відповідності до затверджених методологій та підходів Банку;

- розробляє, впроваджує та підтримує в актуальному стані методики та моделі з оцінки ризиків.

Напрямок «Compliance» – підпорядкований Члену Правління (з питань комплаєнсу), який, в свою чергу є підпорядкованим та підзвітним Наглядовій раді Банку. Напрямок «Compliance» є незалежним від бізнес-підрозділів, не приймає участь у отриманні доходів Банку та виконує наступні основні функції:

- забезпечує організацію контролю за дотриманням Банком норм законодавства, регуляторного середовища, правил, внутрішньобанківських документів та відповідних стандартів професійних об'єднань, дія яких поширюється на Банк;

- забезпечує моніторинг змін у законодавстві та регуляторному середовищі, правилах, внутрішньобанківських документах та відповідних стандартах професійних об'єднань, дія яких поширюється на Банк, та здійснює оцінку впливу таких змін на процеси та процедури, запроваджені в Банку, а також забезпечує контроль за імплементацією відповідних змін у внутрішньобанківські документи;

- забезпечує контроль за взаємовідносинами Банку з клієнтами та контрагентами з метою запобігання участі та /або використанню Банку в незаконних операціях;

- забезпечує управління ризиками, пов'язаними з конфліктом інтересів;

- готує висновки щодо комплаєнс-ризиків, який притаманний новим продуктам та значним змінам в діяльності Банку, до моменту їх запровадження для прийняття своєчасних та адекватних управлінських рішень;

- готує та надає звіти щодо оцінки комплаєнс-ризиків Наглядовій раді Банку, Комітету з питань ризиків Наглядової ради та Правлінню не рідше одного разу на квартал;

– виконує і інші функції, передбачені внутрішніми документами Банку та чинним законодавством України.

ДОДАТОК Г
GAR-аналіз валютного ризику АТ КБ «Приватбанк»

Таблиця Б.1 – Концентрація валютного ризику АТ КБ «Приватбанк» у 2018-2022 роках

Показник	Гривня	Долар	Євро	Усього іноземна валюта	Загальна сума
Станом на 31 грудня 2018 року					
Монетарні фінансові активи	222041	21617	16163	38279	260320
Монетарні фінансові зобов'язання	154331	73065	15594	88985	243316
Чиста позиція по валюті	67710	-51448	569	-50706	17004
Станом на 31 грудня 2019 року					
Монетарні фінансові активи	249779	23531	13361	37141	286920
Монетарні фінансові зобов'язання	175689	62336	13507	76124	251813
Чиста позиція по валюті	74090	-38805	-146	-38983	35107
Станом на 31 грудня 2020 року					
Монетарні фінансові активи	293601	40788	20238	61496	355097
Монетарні фінансові зобов'язання	223334	73219	20303	94138	317472
Чиста позиція по валюті	70267	-32431	-65	-32642	37625
Станом на 31 грудня 2021 року					
Монетарні фінансові активи	306709	44982	20000	65506	372215
Монетарні фінансові зобов'язання	24007	68170	20162	89069	329076
Чиста позиція по валюті	66702	-23188	-162	-23563	43139
Станом на 31 грудня 2022 року					
Монетарні фінансові активи	397603	84789	29119	114757	512360
Монетарні фінансові зобов'язання	333962	109947	29871	140770	474732
Чиста позиція по валюті	63641	-25158	-752	-26013	37628

Джерело: складено на основі (Фінансова звітність, 2023)